

Ljudi u crnom

Na početku svog djela Milorad Tomanic ističe: “... itava menažerija likova koji su se ko zna odakle pojavili i godinama tutnjali javnom scenom Srbije, a posebno gomila izgovorenih gluposti u tom periodu, naterali su me da se, baš kao i borci za Veliku Srbiju, spustim na zemlju i budem mnogo skromniji u svojim namerama. Postalo mi je jasno da je to ogroman posao koji zahteva timski rad iz kojeg bi proizašla višetomna enciklopedija srpskog zanosa, ludila i stradanja tokom 80-ih i 90-ih godina. Zato sam se opredelio za samo jedan segment, jednu kariku lanca koji je bio obmotan oko vrata srpskog naroda i koji ga je polako, ali sasvim sigurno davio. Ta karika bili su ‘ljudi u crnom’, tj. episkopi i sveštenstvo Srpske pravoslavne crkve. (Naravno, ne svi, ali svakako ogromna većina.)”. U nastavku Tomanic objašnjava kako je krenulo zlo. “... Trebalo je uložiti veliki napor da se Srbi uvere u ispravnost svega onoga što su neki pripadnici njihovog roda činili tokom ratnih 90-ih godina. Trebalo je srpski narod ubediti da je uvek vodio odbrambene i pravedne ratove koje su uvek započinjali oni drugi. Nije bilo nimalo lako navesti jednog običnog, prosečnog čovjeka da iz mirnog porodičnog života ode na ratište i po ne da ubija. I da još poveruje da je sravnjivanje Vukovara sa zemljom i držanje Sarajeva u opsadi više od hiljadu dana bogougodno delo srpskih pravednika. Za sve to bila je neophodna dobro razrađena ideologija. Inače, da je nije bilo, odnos većine Srba prema svemu što se dešavalo tokom 90-ih godina verovatno bi bio sasvim drugačiji. Ili, kako to kaže sociolog Leo Kuper: ‘Bar kada dejstvuju zajedno, izvršiocima genocida potrebna je neka ideologija kako bi dali legitimitet svome ponašanju, jer bi se bez nje morali i sami između sebe međusobno videti onakvima kakvi ustvari jesu – obični lopovi i ubice...’ Na koji način je trebalo ostvariti ‘novi srpski poredak’, ili jasnije rečeno Veliku Srbiju sastavljenu od ‘avnojevske’ Srbije, Crne Gore i njima ‘anšlusiranih’ delova drugih republika bivše SFRJ, najbolje je objasnio akademik Milorad Ekmečić u jednom od brojeva “Književnih novina” iz 1988. godine. Evo šta on o tome kaže: “... nasilje je babica

stvaranja nacionalnih država, i to, uglavnom, nasilje u ratu. Svaki nacionalizam po inje skupljanjem bajki ili epskih pjesama, i to je, dakle, elitni nacionalizam. Svojim studentima pri am anegdota s po etka prošlog veka iz Praga. U Gradskoj kafani, okupili se ljudi i sede, kao mi ovde, za stolom. Onda je neko ušao i upitao šta bi se dogodilo ako bi im se na glave srušio plafon kafane. Odgovor je glasio da bi to bio kraj eškog nacionalnog pokreta.” Iz ove pri e akademika Ekme i a, redosled poteza je apsolutno jasan. Prvo se intelektualna elita, dakle ljudi ije je osnovno oru e i oružje re , potruđi da narodu ‘provre krvca’, koriste i pri tom mitove, bajke, epske pesme, ili, druga ije re eno, laži i poluistine koje svojom umetni kom vrednoš u zadovoljavaju ljudsku potrebu za moralnim i lijepim. Nakon tog ‘zagrevanja’ po inje ono pravo, ono zbog ega su i uspaljivana srca i umovi naroda. Na scenu stupaju ljudi ije oružje više nije re . Tada dolazi nasilje, ‘uglavnom, nasilje u ratu’. Na kraju, zahvaljuju i ovoj ‘babici’, uz dosta muka, krvi i bola, trebalo bi da se izrodi i ta toliko željena nacionalna država. Bez ovih epsko-mitskih ‘psihofizi kih priprema’ kroz koje je srpski narod prošao tokom 80-ih godina, a za ije sprovo enje su bili zaduženi “elitni nacionalisti”, devedesete verovatno ne bi bile onakve kakve su bile – ispunjene zverstvima i rušenjima, stradanjima i patnjama i srpskog i drugih naroda sa prostora bivše SFRJ”.

Kosovski boj

Najaktivnije zagrijavanje srpske krvi po elo je sa Kosova Polja. “Pripremaju i se za proslavu 600-godišnjice Kosovskog boja, Srpska pravoslavna crkva je odlu ila da mošti kneza Lazara prebaci u manastir Gra anicu. Tokom 1988. godine, kneževe mošti su pronete kroz eparhije Zvorni ko-tuzlansku, Šaba ko-valjevsku, Šumadijsku i Zi ku, i svugdje su bile sve ano do ekane od velikog broja ljudi. Ovim povodom tadašnji vladika šaba ko-valjevski Jovan Velimirovi izdao je poslanicu u kojoj je pomenuo termin ‘nebeska Srbija’, kasnije esto i od mnogih koriš en. ‘Od kneza Lazara i Kosova Srbi prvenstveno stvaraju NEBESKU SRBIJU, koja je do danas sigurno narasla u najve u nebesku državu. Ako samo uzmemo nevine žrtve ovog poslednjeg rata, milione i milione Srba i Srpkinja, dece i neja i, pobijenih ili mu enih u najstrašnjim mukama ili bacanih u jame i pe ine od ustaških zlo inaca, onda možemo pojmiti koliko je danas srpsko carstvo na nebesima”.

Prekopavanje jama i iskopavanje srpskih kostiju po Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj nastavak je zagrijavanja srpske krvi. “Daju i ogromnu pomo Slobodanu Miloševi u da pažnju Srbijanaca skrene sa problema u svojoj ku i na probleme u tu im dvorištima, episkopi SPC su sa re i prešli na dela. Još na redovnom zasedanju Svetog arhijerejskog sabora, održanom u maju 1990. godine, zatraženo je ‘od nadležnih državnih organa da se omogu i va enje iz jama u toku rata pobijenih i njihovo dostojanstveno sahranjivanje pri hramovima i drugim za to pogodnim mjestima’. Sveti arhijerejski sabor je smatrao da je ‘krajnje vreme da se ispuni taj elementarni dug ove nosti i prema nevino pobijenim u toku i posle

Drugog svjetskog rata, nastradalim u bratoubila kom istrebljenju. Jer, bez mira sa mrtvima i me u mrtvima nema i ne može biti mira i pomirenja me u živima'. Ovaj zahtev je ponovljen još dva puta, na vanrednom zasjedanju Sabora u decembru 1990. i na redovnom zasjedanju Sabora u maju 1991. godine. Ali, izgleda da neko nije želio da se taj posao obavi u miru i tišini, u dostojanstvenoj atmosferi, kakvu su zasluživali oni zbog kojih je to tobože i injeno. Kao da su ameri ki televizijski delatnici u to umešali svoje prste: sve je bilo okruženo kamerama, reflektorima, novinarima. Ljudi su na televizijskim ekranima mogli da gledaju stravi ne slike sa stotinama lobanja i kostiju poredanih po šatorskim krilima. Prilikom va enja kostiju iz jame Golubinke, u nju su se spustili ak i predsjednik SDS-a za BiH Radovan Karadži , lan Predsjedništva BiH dr Nikola Koljevi i slikar Mili od Ma ve. U 'Pravoslavlju' od 1. decembra 1990. godine, u tekstu pod naslovom 'Mu enici na videlu dana', opisano je va enje kostiju iz poznate jame Jagodnja e (nalazi se u Popovom polju, nedaleko od Ljubinja), duboke oko 50 metara, u koju su ustaše bacile oko 1.000 pobijenih Srba. U tekstu su, izme u ostalog, opisani na ini na koje su žrtve ubijane (hladnim oružjem, udarcima tupim predmetima u glavu, sekirama itd.), a naveden je i spisak predmeta na enih u jami (gumeni opanci, duvanske kutije, dugmad, nao are itd.). Pova ene su kosti i žrtava iz Žitomisli a, Prebilovaca, Ljubinja, Trebinja, Majevice, Banjaluke i dr."

"Sa redovnog zasjedanja Sabora 1991. upu ena je i poruka pravoslavnom srpskom narodu u kojoj se izme u ostalog kaže: 'Svedoci smo da, eto, tek u naše dane hiljade nevino poklanih ljudi izlazi iz tame poniženosti, prezira i zaborava, va eni iz zabetoniranih jama, ispod zabetoniranih savesti. Dobar je to znak. Jer, pomirenje sa mrtvima i mrtvih me usobno neophodni je uslov za pomirenje me u živima.' Mesec dana nakon objavljivanja ove poruke pokazat e se da o pomirenju i 'dobrim znacima' nije bilo ni govora. U junu 1991., na Vidovdan, zapo eo je 'mini rat' u Sloveniji i nagovestio sve budu e ratove u bivšoj SFRJ. Umesto da iza u, hiljade i hiljade novih 'nevino poklanih' po ele su da ulaze u jame 'poniženosti, prezira i zaborava'.

"I na kraju, pomenimo još jednom izuzetnu sposobnost srpskih duhovnih i svetovnih vo a za dugoro na planiranja i projektovanja. Strpljivim, upornim i temeljitim radom tokom 80-ih godina postigli su fantasti ne rezultate. Oni koji su ju e plakali na vijest o smrti Josipa Broza, sada su ga mrzili iz dna duše; koji su se kleli u Jugoslaviju, sada su verovali da je ona bila 'grobnica srpstva'; kojima su bratstvo i jedinstvo bili svetinje, sada su samo ekali poziv da krenu u finalni obra un sa 'Turcima' i 'ustašama', tim ve itim neprijateljima Srba. Dakle, prva decenija rada na ostvarenju 'novog srpskog poretka' uspešno je završena. Psi rata bili su raspomamljeni opojnim mirisom srpskog trolati nog cveta (UKS – SANU – SPC) i reže i, iskeženih zuba, trgali su lance kojima su bili vezani. ovek koji je lance držao u svojim rukama bio je, naravno, Slobodan Miloševi . Kao što se sve vreme i o ekivalo, po etak 90-ih zna io je prelazak na ostvarenje druge faze plana zvanog 'novi srpski poredak'. Psi rata napokon su pušteni sa lanca i krenuli su u ere enje plena. Vukovar, Sarajevo i Srebrenica najpoznatije su i najve e žrtve tih deset godina napujdavanih zveri."

Sve je srpsko

“Dobar Srbin, to je kategorija koja danas razmišlja ovako: treba uiniti nešto što je korisno za srpstvo kao celinu, a ne nešto što bi u svakom trenutku bilo pravedno.” (Branan Crn evi, 1991)

Da bi što ornije do ekali ratne devedesete i da bi ih što bolje podnijeli, Srbe je trebalo dobro psihi ki pripremiti. Iako se za tu vrstu poslova uvijek koriste izuzetno jednostavne metode, njih ipak mogu kvalitetno primjenjivati samo ljudi vi ni rije ima, tj. govoru i pisanju. A takvi su ponajviše regrutovani iz “srpskog trolati nog eveta” (UKS – SAND – SPC). Njihov osnovni zadatak bio je da Srbe ubijede u odre ene “istine” i da me u njima uklone odre ene “zablude”. Zato, pogledajmo kakve je to “istine” trebalo da sazna srpski narod, i kakvih je “zabluda” napokon trebalo da se oslobodi?

Prije svega, trebalo je razjasniti pravo vlasništva nad prostorima bivše SFRJ. Po tom pitanju me u srpskim vo ama vladala je gotovo apsolutna sloga. Razlike su postojale tek u kojem kvadratnom kilometru gore ili dole, zavisno od zahtijevnosti pojedinaca. U svom pismu lordu Karingtonu, patrijarh Pavle je jasno dao do znanja da se velik dio hrvatskih prostora mora “na i pod zajedni kim državnim krovom sa današnjom Srbijom i svim srpskim krajinama”. U svom apelu od 5. jula 1994. srpski episkopi su poru ili cijelom svijetu da ne mogu da ostanu “bez svojih: Žitomisli a na Neretvi, ili Saborne crkve u Mostaru, ili crkve Sopotnice na Drini, manastira Krke ili Krupe u Dalmaciji, Ozrena ili Vozu e u Bosni, Prebilovaca u Hercegovini ili Jasenovca u Slavoniji”. To su, dakle, bile crkvene teritorijalne pretenzije u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Pri a o “svojini srpskog naroda” i pokušaj srpskih vo a da je oduzmu od onih koji su je do 90-ih godina “bespravno koristili” prouzrokovali su najviše krvoproli a, patnji i uništenja na prostorima bivše SFRJ. Tamo gdje se brzo odustalo od oružane svojinske rasprave, kao u Sloveniji, stradanja su bila neznatna, a gdje se ta rasprava nije ni povelala, kao u Makedoniji, krvi i rušenja nije bilo. I ponovimo još jednom ono veoma važno pravilo: Isti princip nije važio za sve teritorije nad kojima se željelo dokazati srpsko vlasništvo. Ili, kako to re e Olivera Milosavljevi u svom duhovitom, ali rijetkom komentaru: “Za Kosovo je jedino istorijski princip bio demokratski, za Srbe u Hrvatskoj etni ki, za Srbe u BiH katastarski, za Dubrovnik su argumenti traženi u kratkoj pripadnosti Hrvatskoj, za Vojvodinu opet etni ki, za Zadar, Karlovac, Vukovar... argumenti nisu ni traženi.”

Srpska „ istina“

Predstavnici Srpske pravoslavne crkve su planski prešu ivali srpske zlo ine u Bosni i Hercegovini a bili su uporni u širenju svoje lažne verzije ratnih zbivanja u BiH. „Borave i u jesen 1992. u SAD, vladika Atanasije Jevti je pred ameri kim kongresmenima rekao da on ne negira “izvjesna zla koja su po inili Srbi u Bosni i Hercegovini, ali to su bili uglavnom slu ajevi gnjevne osvete i izbezumljenosti pojedinaca. Takvih slu ajeva ima i me u samim Srbima, pa je na primer jedan Srbin u Gacku, u raspame enosti, pobio automatom svoju porodicu.” Pet meseci ranije, vladika Atanasije je govorio da je “poslije borbe, koliko znamo, u Zvorniku pobijeno oko 400 Muslimana, a uje se da je i u Fo i bilo toga. Nije srpski obi aj da se posle borbe ubija, plja ka, a ini se da ne emo iza i iz ovog rata ista obraza, pa makar je to trebalo i po cijenu naših ve ih žrtava.” Tokom boravka u SAD vladika je ubje ivaio kongresmene i da je “ve ina džamija (u Hercegovini – prim. aut.) ostala netaknuta, samo ponegdje su mecima ošte ene fasade. Muslimani u Trebinju i okolini žive sasvim mirno sa Srbima.” Ove rije i vladike Atanasija, kao i mnoge druge koje je izgovorio tokom 80-ih i 90-ih godina, uskoro su se pokazale kao neistinite. U januaru 1993. iz Trebinja je prognano, pobijeno i oplja kano oko 1800 tamošnjih Muslimana, a džamije su porušene. Još jedna “istina”, koju smo tako e saznali od vladike Atanasija Jevti a, glasila je: Srbi nisu agresori. “To je Jugoslovenska vojska bila agresor, ja to mogu da kažem. Napada Dubrovnik, onda se kukavi ki povu e, a nama ostavi sramotu i tragediju. Isto je uradio Periši (Mom ilo, general) sa Mostarom. Gruvao, tukao, i sad e on da govori da Srbi bombarduju Sarajevo.” Nažalost, ovakva tuma enja vladike Atanasija nisu mogla da zadovolje me unarodnu javnost, a posebno ne one koji su bili bombardovani i granatirani. Oficiri JNA koji su rušili Vukovar, ga ali Dubrovnik, Mostar, Zadar itd. bili su Srbi. Pripadnici dobrovolja kih jedinica koje su dejstvovala zajedno sa JNA tako e su bili Srbi. Cijevi tenkova i topova JNA nikada se na ratištu nisu okretale protiv srpskih jedinica, nego su im bile pomo i podrška. Nijedan grad u Srbiji i Crnoj Gori od njih nije stradao, ali su zato u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini stradali mnogi. (U “Srpskoj re i”, broj od 10. maja ‘93. godine, data je izjava Dragana Rogojevi a, lana Glavnog odbora SPO iz Loznice: “Dame i gospodo, rekao bih nešto u vezi ta ke 2 dnevnog reda. Radi se o situaciji u opštini Zvornik. Nekad jedno od najbogatijih mesta u Bosni i Hercegovini, gde je pre ovog

rata živelo 70% muslimanskog živilja, bilo je izloženo napadima vojske JNA, Šešeljeve, Arkanove i ostalih vojski. Epilog je stravičan. Izmasakrirano je i pobijeno, sada ete se zaista zgranuti, izme u 4.500-7.000 Muslimana! Ljudi su bacani u jame, buldožerima zakopavani, porušene su džamije, preživelo muslimansko stanovništvo je opljačkano i proterano!” Tako e, iz svedočenja jedne Srпкиnje iz Zvornika saznajemo da se dva dana pred zvorničku operaciju, koju su 8. aprila ‘92. izvršili JNA i srpski dobrovoljci, ništa nije nasluđivalo. Međutim, otac joj je iz Srbije poslao poruku da se nešto sprema i da se skloni, pa je otišla kod svoje sestre u obližnji selo. – “Vreme”, 15. novembar ‘93. godine). Uostalom, evo kako je vladika Atanasije, u istom intervjuu na NTV Studio B, govorio o opkoljavanju i napadima na srpska sela u Bosni: “Da ne govorim o bježanju naroda iz Bosne. Meni e iz Vareša do i 20 žena sa djecom na rukama, jer su opkoljena srpska sela od Paraginih HOS-ovaca. Traže hitno iseljavanje, ina e da ih likvidiraju. Šta radi vojska?” (Pitao se vladika Atanasije. Kao što smo vidjeli, prilikom opkoljavanja onog hrvatskog sela u Hrvatskoj vladika nije pitao šta radi vojska. Selo je trebalo osvojiti (vladika bi vjerovatno rekao “osloboditi”), jer “strateški je bilo nemoguće ostaviti ga”. Dakle, u prvom slučaju, kada su srpski borci htjeli da uđu u hrvatsko selo, vojska nije trebalo da interveniše, jer je vladika to opravdavao “strateškim” razlozima. U drugom slučaju, kada su hrvatski borci htjeli da uđu u srpsko selo, vojska je trebalo da interveniše, jer vladika nije nalazio nikakva opravdanja za namjere HOS-ovaca, a najmanje “strateška” opravdanja.

Rat u „Pravoslavlju“

“Mozgovna pomoć” stizala je Slobodanu Miloševiću i iz crkvenih redova. Poput patrijarha Pavla, koji je 1991. ustvrdio da za hrvatske Srbe “treće nema”, nego ili oružje u ruke ili put pod noge, tako je i glavni odgovorni urednik “Pravoslavlja” Dragan Terzić tvrdio da bosanski Srbi “ne žele da žive u džamahiriji sličnoj Libiji i da bi oni pod vlašću mudžahedina imali isti status koji imaju hrišćani u islamskim zemljama, tj. bili bi robovi, što su već iskusili tokom petovjekovne islamske okupacije”.¹³² U “Pravoslavlju” od 15. marta 1992, dakle tri nedjelje pred početak rata u Bosni, teolog Božidar Mijać je objasnio itaocima patrijaršijskog lista da određivanje pravog značenja pojmova “rat” i “mir” nije tako jednostavno. “Stvar je mnogo komplikovanija. Nije sve što miruje dobar mir, i nije sve što ratuje zao rat. Može mir, kao takav, da bude zlo, a može rat, kao takav, da bude dobro – zavisno od sadržaja kojim su jedan i drugi fenomen ispunjeni.” “Ako je mir, ili težnja za njim, ispunjen nepravdom”, onda je on “kloaka i establišment dušegubstva i bogogubstva, ali i činilac mnogih socijalnih nedaća i osunovraćenosti.” (Upravo na takav mir pozivali su episkopi SPC Srbe u njihovim međusobnim sukobima tokom 90-ih godina.) Poslije ovakvih tumačenja, srpski narod je mogao mnogo spremnije da dočeka sva iskušenja koja su uskoro usledila.

Utanje i preutkivanje

U ovom poslu utanja i prikriivanja književnicima su se pridružili i episkopi Srpske pravoslavne crkve. U saopštenju sa vanrednog zasjedanja Svetog arhijerejskog sabora, održanog u decembru 1992. godine, oni su odbacili optužbe na račun Srba u BiH da “drže u logorima 40.000 žena Muslimanki za svoje izživljavanje i silovanje”. “U ime pravde Božje, na osnovu svjedočenja naše sabraće arhijereja iz Bosne i Hercegovine i drugih pouzdanih svjedočenja, izjavljujemo sa punom moralnom odgovornošću da takvih logora u Republici Srpskoj Bosne i Hercegovine, kao ni u Srpskim Krajinama, niti je bilo niti ima.” Ali zato, “što se tiče žrtava nasilja na srpskoj strani, posjedujemo mnogobrojna provjerena svjedočenja o pojedinačnim i grupnim silovanjima i nasiljima nad ženama, čak i devojčicama. Najstrašniji su, za moralnu odgovornost i ljudsku savjest samih žrtava i svih nas, mnogi slučajevi žena Srпкиnja koje su pod takvim nasiljem ostale u drugom stanju.” Tako e, sve zločine u Bosni koje su činili pripadnici srpskih oružanih jedinica episkopi su objašnjavali gnevnom osvetom, izbezumljenošću i raspamećenošću pojedinaca (vladika Atanasije Jevtić) i ostrvljenošću pojedinaca;’ (patrijarh Pavle). Međutim, u ruskom listu “Izvestija” od 25. novembra 1992. godine objavljen je tekst o jednom Rusu plaćeniku koji je u trenažnom kampu u Erdutu prošao obuku pod vodstvom Željka Ražnatovića Arkana, a uz podršku srpske policije. “Filozofija brutalnosti je utuvljivana u glave boraca – ‘Srpski patriota je nemilosrdan prema neprijateljima, on nema pravo da poštedi njihovu djecu, žene, ili starce’ – zgražavao se naš (ruski) bandit”, kaže Evgenij Vostrukov u svom tekstu “Umreti u Jugoslaviji”.

Preutkivano je i da je u Banjaluci, gradu na rijeci Savi nije bilo ratnih dejstava, srušeno svih 16 džamija i pet turbeta (mauzoleja), kao i Sahat kula, prvi javni sat u Bosni i Hercegovini. Ovakva

dešavanja nagovještana su i prije početka rata u Bosni. Krajem februara 1992. godine baš je eksploziv i oštećeni su najvrednija banjalučka džamija Ferhadija i obližnje Ferhad-pašino turbe. Ovo je, međutim, bila samo uvertira. Pravo rušenje je počelo 9. aprila 1993. godine paljevinom džamije u Podpečinama. A onda su na red došle i dve najpoznatije džamije, Ferhadija i Arnaudija, od kojih je Ferhadija bila prava lepotica i nalazila se pod zaštitom UNESCO-a. Banjalučani su je smatrali najlepšom džamijom u BiH, ponajviše zbog njenog vitkog minareta. Obje su srušene miniranjem u zoru 7. maja 1993. godine. Posljednje džamije spaljene su 6. i 8. septembra 1993. i tako je za manje od pola godine svih 16 banjalučkih džamija bilo zbrisano sa lica zemlje.”

U novembru 1994, u takvoj “istojoj i bezminaretnoj” Banjalučani okupili su se srpski arhijereji i održali vanredno zasjedanje Svetog arhijerejskog sabora. U poruci koja je objavljena nakon zasjedanja, episkopi su nas podsjetili da je Banja Luka “mučenički grad stradanja Sveštenomu eniku Platona” anđela Crkve Božije banjalučke, koji je Saborni hram prije 50 godina takođe stradao, kao i mnogi drugi u ovim krajevima sa hiljadama pravoslavnih vjernika”. Pedeset godina kasnije na banjalučkim prostorima nisu stradavali pravoslavne crkve ni srpsko pravoslavno stanovništvo. Ali zato, džamije i muslimansko stanovništvo jesu. Oni su, međutim, kao i u drugim zvanim dokumentima Srpske pravoslavne crkve, i u ovoj poruci bili bezimena. Episkopi su smatrali da je sasvim dovoljna jedna uopštena, toliko puta ponovljena fraza kojom se osuđuje “razaranje svetinja i bogomolja, pravoslavnih, rimokatoličkih i muslimanskih”.

“Tri A” i tri „K“

Ogrativši se od rukovodstva u Srbiji, vrh SPC je postao izuzetno blizak sa rukovodstvom bosanskih Srba na Palama. Sve nade Srpske pravoslavne crkve, posebno “tri A” (mitropolita Amfilohija, vladike Atanasija i vladike Artemija), bile su položene u “tri K” (Karadžića, Krajišnika i Koljevića) i, naravno, Biljanu Plavšiću, “novu Kosovku djevojku”, kako je nazvao mitropolit Amfilohije. Dragomir Ubiparović, sveštenik iz Sarajeva, u jednom od brojeva časopisa “Hrišćanska misao”, opisao je kakav je bio odnos Crkve u ratnim godinama prema vođenicima Srba iz Bosne: “Crkvene prostorije i svećenosti su poslužile za promociju vođenosti SDS-a i njihovu preporuku narodu. U toj bezmjernoj podršci se najbolje iskazala naša sklonost ka pretjerivanjima. Išlo se dotle daleko, da su se i sami prvaci stranke zbunjivali ukazanom pažnjom i previše laskavim ocjenama o njima samima – o tobože Bogom predodrećenim im mesijanskim ulogama. Kako i ne bi kad su im se sveštena lica obraćala sa neopređenim slavopojima u kojima ih tu pred narodom podsjećaju: ‘da ih je sami Bog poslao da spasu rod srpski’... Takvo neodmjereno služenje Crkve politici i pomoć Crkve da ta politika zadobije povjerenje naroda, ta previše vidljiva simbioza i taj zajednički rad na istom polju, apsolutno podrazumjeva, nakon svih događaja, i zajedničku podjelu uspjeha i neuspjeha! Stoga je za očekivati da Crkva od novih vlasti bude i obilato nagrađena. Ali ako se povede pitanje odgovornosti za ratne posljedice (razaranja i žrtve) pored političkih i vojnih subjekata, za očekivati je da bude spomenuta i Crkva.”

“Laskave ocjene” i “neopređeni slavopoji” sveštenih lica i velikodostojnika SPC na račun prekodrinskih Srba i njihovih rukovodstava ostavljali su traga na mnogim srpskim dušama, posebno onim mladim, još

nedozrelim. Pod uticajem pojedinih svojih profesora na Bogoslovskom fakultetu, kao što su mitropolit Amfilohije, vladika Atanasije Jevti, vladika Atanasije Rakita i drugi, studenti su slavopojе pretvorili u obožavanje, a kritike na ra un drugih naroda i njihovih prvaka u rasnu netrpeljivost. To se dobro videlo i iz asopisa studenata Bogoslovskog fakulteta "Logos". U tekstu "Herojska borba Srba", urednik Predrag Milošević izme u ostalog je pisao: "Stratezi novog svjetskog poretka u Vašingtonu i Njujorku i njihovi lakeji izdajnici Evrope iz Evropske unije su dali mig austrougarskim slugama, Hrvatima, da krenu u stvaranje ustaške države do Zemuna. Me utim, srpski krajišnici su pomrsili ra une ustašama i njihovim mentorima te u istrajnoj i juna koj borbi stvorili srpsku državu Republiku Srpsku Krajinu koja zaokružuje vjekovne srpske prostore. Hrvatska je umjesto NDH do Zemuna dobila komi an izgled banane.

Vašingtonski potpaljiva i ratova su svoje nade da zagospodare ovim prostorima i oplja kaju bogatstva pokušali da realizuju preko bosanskih muslimana-potur enjaka, pa su im obe ali islamsku džamahiriju i na srpskim teritorijama, na tlu drevne Evrope. Aprila 1992. EZ i SAD su priznali 'suverenu' državu BiH, a islamski fanatik Alija Izetbegović je naredio opšti oružani napad na srpski narod. Povampirile su se ustaške horde i handžar-divizija. Kako Hrvati i Muslimani nikad nisu mogli iza i na kraj sa srpskim borcima oni su se sadisti ki izivljavali nad srpskim civilima, upadali bi u sela, klali, silovali, derali i palili žive ljude, nikoga nisu štedjeli, ni žene, ni starce, ni djecu, pa ak ni bebe. U svojim logorima imaju razvijene itave sisteme mu enja, tako da žrtva izdrži dnevno i po 10 sati mu enja da ne umre. U Sarajevu su decu bacali izgadnjelim lavovima u zoološkom vrtu. Sadizam i zversta su osobine tih podljudskih vrsta koji ho e svoje 'suverene države', a jedino su sposobni da se obra unavaju sa djecom i starima preko 70 godina, koje uhvate i svežu. Srbi su naprotiv stvorili Republiku Srpsku koja je snažna i vitalna država." (Ovo je objavljeno samo nekoliko mjeseci pre totalnog raspada Republike Srpske Krajine i gubitka velikog dijela teritorije Republike Srpske.)

Raduju i se iskreno što "u borbama uvijek pogine deset puta više muslimana nego Srba", mladi autor teksta hvali generala Mladi a, cijeli oficirski kadar vojske RS i srpske vojnike. "Danas u doba sentimentalizma i humanizma koji truju masovno ljudske duše i ljude pretvaraju u mltave ove uljke, još ima ljudi sa gvozdеноm voljom, bistrim umom i usredsre enim pogledom od kojih drhti zlo i haos. To su borci Republike Srpske i Republike Srpske Krajine za koje možemo slobodno re i da su plemi i, vitezovi i heroji. Njih ništa ne može pokolebati i omesti, ni brojnije snage neprijatelja, ni besomu na arlaukanja beogradskih pacifista. I ranije smo imali te srpske izrode i izdajnike zvane pacifisti koji su pljuvali po srpskim vojnicima i pravednom ratu. Danas su se zaista nakotili i postali još bezobrazniji i cini niji." "Oni ne e da priznaju da mir nastupa pobjedom jednih i porazom drugih. Oni ho e da mir nastupi srpskom kapitulacijom i pristajanjem na ropstvo. Mir na Balkanu bi odavno bio da Alijini i Franjini mentori neprestano ne huškaju ustaše i potur enjake na Srbe. Ovako, mir e nastupiti potpunom pobjedom Srba i stvaranjem jedinstvene slobodne srpske nacionalne i pravoslavne države", zaključio je student Bogoslovskog fakulteta."

Dakle, i ovako su razmišljali budu i sveštenici, možda i episkopi, oni koji bi trebalo da podu avaju djecu vjeronauci po školama Srbije i da prenose drugima Hristovu nauku. Ali, i da im usput objasne da postoje i "podljudske vrste", da se neki "kote", poput srpskih pacifista, a posebno da ih nagovore na odbacivanje razuma i logi nog razmišljanja. Jer, svakome razumnom bilo je jasno šta e se desiti u RSK i RS, tj. da e tok doga aja biti suprotan onome u šta je student Bogoslovskog fakulteta pokušao da ubjedi svoje itaoce. Puna krivica za stavove iznijete u citiranom tekstu ne ide samo na dušu ovog mladog oveka. Sve se to moglo uti i od episkopa Srpske pravoslavne crkve, ali u nešto rafiniranijoj formi.

Biljana – kosovka djevojka

Mitropolit Amfilohije, komentarišu i odluku rukovodstva RS da odbaci Vens-Ovenov plan (1993. godine), je rekao: "U ovom trenutku, našu dušu, kao što je naš jezik uvao i sa uvao Vuk Karadžić, jedan njegov prezimenjak sa Plavši kom, novom kosovkom djevojkom, sa Krajišnikom- uvaju nas i našu dušu, jer su ove no i krenuli svetolazarskim putem. Opredijelili su se, kao i car Lazar... za carstvo nebesko." Povodom ove izjave mitropolita Amfilohija, posebno onog dijela o Biljani Plavši, Ilija Radulović, nekadašnji potpredsjednik SPO-a, oštro je reagovao: "I u nedjelju 25. 4. ove godine u Pe i, mitropolit crnogorsko-primorski rekao je da je Biljana Plavši nova kosovka djevojka, a da je odluka srpske Skupštine u Bijeljini otkrila dušu naroda. Biljana Plavši je najve i ubica u istoriji srpskog naroda, jer niko nije ubio šest miliona Srba. Ona je javno u jednoj televizijskoj emisiji ubila šest miliona Srba i nonšalantno ponudila ovu žrtvu za o uvanje njene vlasti i vlasti Radovana Karadžića, i ostalih

bezbožnika, oholnika i upropastitelja srpskog naroda u Bosni i Srbiji. Doživljam je kao cara ljudskog zla – dakle, kao Gorgonu ili kao Ledi Magbet, a jedan od prvih arhijereja naše Srpske pravoslavne crkve je doživljava kao novu kosovku djevojku. Izme u ova dva doživljaja postoji udaljenost od svjetlosne godine. Prvi put u da izgovorim da Rista Radovi a doživljam kao najve eg mogu eg svog neprijatelja a ne protivnika. Crnja mu je misao i crnja mu je duša od njegove mantije i zato ga doživljam kao Mefista u mantiji. Satana se obla i u mnoge haljine, ali nisam znao da mu je omiljena boja crna i da se naj eš e javlja u crnim mantijama.” (Srpska re , 10. maj 1993)

Hiljadu i jedna sarajevska no

Sarajevo je 28. januara 1995. godine izbrojalo 1000 dana opsade. Prema nepotpunim podacima do tada je poginulo više od 10.000 ljudi, ranjeno je oko 50.000, a samo u 1994. godini bez oba roditelja ostalo je 500 dece.”” Vo a ovog “veli anstvenog” poduhvata bio je pjesnik i predsjednik Republike Srpske Radovan Karadži . Jednom prilikom on je objasnio zašto su Pale izabrane za “prestonicu” RS, a ne Banja Luka: “Pale ne postoje. Pale su malo mjesto i trenutno sjedište državnih organa... Razlog što se tamo zadržavamo je što moramo biti na prvoj liniji. Moramo biti na isturenom komandnom mjestu i moram vam re i da je vrlo važno to što držimo i što smo držali Sarajevo. Da ne držimo Sarajevo, ne bi bilo države... Zmija se ne drži nikada za rep, nego za vrat i mi smo to morali postiti i.” I dok je Karadži držao Sarajevo za vrat kao zmiju i blago ga davio, patrijarh je i dalje slao pisma svjetskim zvani nicima, skre u i im pažnju na muke srpskog naroda, pa i onog koji živi u Sarajevu. U pismu koje je 1992. godine uputio Butrosu Galiju, generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, ali i drugim me unarodnim li nostima i institucijama, patrijarh Pavle poru uje da je od predstavnika pravoslavnih Srba iz Sarajeva primio dramati an apel sa molbom za spas “preostalog srpskog naroda zato enog u dijelu Sarajeva koji kontrolišu muslimanske snage”. Evo kako je patrijarh Pavle u svom apelu opisao položaj Srba u Sarajevu: “Naog igled itavog svijeta odbrojavaju se posljednji dani agonije desetine hiljada ljudi, Srba pravoslavne vjere, koji su se zatekli u muslimanskom dijelu Sarajeva. Kao zato eni taoci onemogu eni su da mi u iz svojih stanova i ku a i da do u do minimuma prehrambenih proizvoda od me unarodne pomo i... Ve na aerodromu ta pomo biva oteta u iznosu od dvije tre ine, a ostala jedna tre ina ne dopire do pravoslavaca. Rijetki i hrabri o ajnici svih kategorija, pa i profesori fakulteta probijaju se do crkve, i pla u za koricu hljeba. Crkva je nemo na, jer je i sveštenstvo u istoj situaciji, pa, ako kad i uspijemo da dopremo do njih, gorko nam poru uju: ‘Mi smo na samrti, pustite nas da umremo!’ Muslimanske vlasti ne odgovaraju ni na kakav prijedlog o pregovorima za pravljenje koridora kojim bi narod prelazio iz jednog dijela grada u drugi. O masovnoj zvjerskoj likvidaciji ovako izlu enog i izglednjelog naroda ve ste dovoljno upoznati. Rijetki pojedinci koji su zadnjih dana uspjeli da izbjegnu iz grada ve su poreme eni pame u od gladi, straha i svakodnevnog uznemiravanja. Ne postoji institucija politi kog rješenja na zadovoljstvo svih strana u sukobu ukoliko e jednoj strani biti dozvoljeno da pomori desetine hiljada nedužnih civila. Ne e nas pred Bogom i tim jadnim ljudima ništa oprati, ni na ovom ni na onom svijetu, ako ne podignemo cijeli svijet na noge da svim sredstvima prekratimo njihovo stradanje i agoniju.”

Posle citiranja ovog apela koji su mu uputili predstavnici srpskog pravoslavnog naroda u Sarajevu, patrijarh dodaje da je nešto ranije dobio apele i jedne grupe Hrvata i Muslimana koji su tako e opisali svoje patnje izazvane ratom u BiH. U želji da se situacija za sve njih popravi, on moli Butrosa Galija da upotrebi “sav svoj ugled i uticaj i sva moralno opravdana sredstva politi kog delanja i diplomatskog pritiska na sve inioce u Bosni i Hercegovini u ijim je rukama usredsre ena politi ka vlast i vojna sila”. Tako e, patrijarh moli da se “pod nadzorom me unarodnih mirovnih snaga i me unarodnog Crvenog krsta, obezbjedi dostavljanje lijekova, hrane i ostale humanitarne pomo i cjelokupnom ugroženom i namu enom stanovništvu Sarajeva, ne samo srpskom nego, u istoj meri i na isti na in, i hrvatskom i muslimanskom”; da se sprije e “ubistva i zlo ini koje vrše pojedine vojne jedinice, bez obzira na to koje su i ije su”; da se obezbijede “koridori za prelaženje iz dijela grada u drugi i za izlaženje iz grada”, itd. Kao što se vidi, patrijarh Pavle nije bio za cjelovito rješenje sarajevskog problema, nego za polurješenje. Preciznije re eno, on nije želio da Karadži “zmiju” prestane da davi, nego da joj se samo obezbijedi ishrana i lijekovi da bi ostala živa, a da je Radovan i dalje drži za vrat, dok je ne izdresira i dok ona ne po ne da radi ono što bi htjeli i on i episkopi SPC. Jer, zašto su stanovnici jednog evropskog grada kakav je Sarajevo, bez obzira na to koje su vjere i nacije, na kraju XX vijeka morali da jedu hranu iz humanitarne pomo i i da kroz koridore prelaze iz jednog dijela grada u drugi, u “spasonosnom” rješenju za koje je patrijarh “molio i preklinjao” svjetske uticajne ljude? Zar nije bilo bolje da žive slobodno kao

građani u svim gradovima Evrope, tj. onako kako su živjeli nekada i kako danas žive? Nije valjda da se Njegova svetost nije setio jednog takvog rješenja, baš kao što se prethodne godine (1991.) nije sjetio da "treće ima" za Srbe u Hrvatskoj? Zašto patrijarh Pavle nije zamolio Butrosa Galija da preduzme sva legitimna sredstva kako bi se prekinule patnje Sarajlija, a ne samo "sredstva političkog delanja i diplomatskog pritiska?". Postojao je i onaj vid pritiska o kojem je patrijarh govorio u pismu lordu Karingtonu objašnjavajući mu da svoju braću u "iste vere i krvi" koja žive u Hrvatskoj "srpska država i srpski narod moraju zaštititi svim legitimnim sredstvima, uključujući i oružanu samoodbranu". Ipak, Njegova svetost nije pozvao svjetske moćnike da upotrebe oružje u cilju zaštite građana Sarajeva, kao što je pozvao srpske moćnike da oružjem zaštite Srbe u Hrvatskoj. Zna se, naravno, i zašto. Da bi grad prodisao, da bi bio oslobođen, da bi se skinula ometa oko vrata, silu je trebalo upotrebiti protiv onih koji su sa okolnih uzvisina posmatrali plijen. Protiv onih koju su "zmiju držali za vrat".

Poznato je da su velikodostojnici Srpske pravoslavne crkve, poput nekakvih supervizora, bili prisutni na skoro svim zasjedanjima Skupštine Republike Srpske. Episkopi SPC, ali i političari i generali iz rukovodstva bosanskih Srba, isticali su izuzetno dobru međusobnu saradnju. Krajem aprila 1993. godine, mitropolit dabrobosanski Nikolaj Mrda dao je intervju u kojem je izjavio da general Mladić prihvata sve njegove prijedloge. Predsednik Republike Srpske dr Radovan Karadžić, početkom 1994. ocijenio je odnose između Crkve i države kao izvanredne. "Naše sveštenstvo je prisutno u svim našim razmišljanjima i odlukama, a glas Crkve se sluša kao glas najvišeg autoriteta", rekao je Radovan Karadžić. "Znači, umjesto pisma Butrosu Galiju, koje je moralo da putuje čak do Njujorka, patrijarh i ostali srpski episkopi mogli su u svojstvu "najvišeg autoriteta" iji se glas sluša" da zatraže od rukovodstva RS uklanjanje teškog naoružanja kojim je više od hiljadu dana Sarajevo držano u opsadi. Na taj način, izbjegli bi se dodatni gubici u ljudskim životima i materijalnim dobrima, a uradilo bi se ono što je svakome razuman znao da će na kraju morati da se uradi.

uvri srpskog obraza i duše

Umjesto da zamole rukovodstvo bosanskih Srba da ukloni tenkove, topove i drugo teško naoružanje oko Sarajeva, episkopi SPC su od njih tražili upravo suprotno. Na zasjedanju Skupštine Republike Srpske na kome se u julu 1994. godine odlučivalo o prihvatanju mirovnog plana Kontakt grupe o BiH, episkop Atanasije Jevtić prenio je poslanicama poruku SPC da se ne može ponovo pristati na "desetkovanje srpskog naroda" i da ne treba prihvatiti ponuđeni plan. Mitropolit Amfilohije je tom prilikom uputio telegram podrške u kojem je stajalo: "Obnovivši u sebi vjeru u pravdu Božiju, obnovili ste Svetu Lazarevsku vjernost narodu, uspravili dostojanstvo srpskog naroda. Vaša odluka razobliči i svu lažljivost demokratije takozvanog "Novog Svjetskog Poretka", ali i otkriti ko stvarno skriva svoje vlastoljublje iza brige o narodu i pozivanja na narod. Neka vam Bog bude na pomoć." Srpski episkopi su izgleda vjerovali (pokazalo se pogrešno) da će Srbi iz Srbije i Crne Gore na njihov mig pojuriti u pomoć Srbima u Bosni. "Sa punom odgovornošću pred Bogom i svojim narodom i ljudskom historijom pozivamo sav srpski narod da stane u odbranu vjekovnih prava i sloboda, svojih vitalnih interesa nužnih za fizički i duhovni opstanak i opstanak na svojoj otežavini i djedovini", kaže se u Apelu upućenom sa episkopske konferencije SPC od 5. jula 1994. godine. Srbi se, međutim, nisu odazvali na ovaj pastirski poziv. Pošto je bilo ljeto, ogromnoj većini bilo je važnije razmišljanje o tome kako provesti godišnji odmor sa ono malo novca što se ima. Zbog toga je mitropolit Amfilohije, u svom žestokom saopštenju od 8. avgusta 1994. godine, kritikovao Srbe što su "već brigu na veselje udarili", i što su se hvalili "turistima po primorju i banjama, koje odjekuju od našeg lakoumlja i bezumnih naših zabava". Za razliku od ovih i ovakvih Srba, kaže dalje mitropolit Amfilohije, "narod i Skupština Republike Srpske danas uvriju i obraz i dušu srpskoga naroda pravoslavnog, ne praznim riječima i nećasnim kompromisima, nego sopstvenom krvlju i sopstvenim životima, koje zalažu pred otežavim svijetom za odbranu svega otežitoga i svetog u ovom narodu, za odbranu svekolikog Pravoslavlja. U Bosni i Hercegovini danas se bje bitka za slobodu zlatnu i obraz otežavog Pravoslavlja, za pravdu i dušu otežavog svijeta, za svetinju bogolikog ljudskog dostojanstva. (...) Neka našoj braćo i u Bosni i Hercegovini Bog poda svaku pomoć u dobru i snagu da odole pritiscima svijeta, koji je naš Gospod Isus Hristos već pobijedio. Nek takvu pomoć i snagu poda i braćo našoj u Republici Srpskoj Krajini, a nama nek daruje snagu i mudrost da dušu zauvijek ne izgubimo." Dakle, po mišljenju srpskih pravoslavnih duhovnih pastira, patnje ljudi u Sarajevu i po drugim mjestima BiH bile su opravdane i trebalo ih je produžavati sve do postignuća onoga što su oni smatrali ciljevima srpskog naroda, države i Crkve.

Sve srpske crkve

Zašto episkopi SPC nisu mogli da pristanu na plan Kontakt grupe? Zašto je po njihovom mišljenju i dalje trebalo ratovati i žrtvovati živote i svog i drugih naroda? Odgovor se nalazio u istom onom apelu koji je 5. jula 1994. srpskom narodu i svjetskoj javnosti poslala episkopska konferencija Srpske patrijaršije. U tom apelu se izme u ostalog kaže: "... kao narod i Crkva, duboko ukorijenjeni u mu eni koj zemlji Bosni i Hercegovini, mi danas ne možemo pristati, niti možemo nametnute nam u Ženevi odluke o procentima i mapama prihvatiti, te da ostanemo bez svojih: Žitomisli a na Neretvi ili Saborne crkve u Mostaru ili crkve Sopotnice na Drini, Manastira Krke ili Krupe u Dalmaciji, Ozrena ili Vozu e u Bosni, Prebilovaca u Hercegovini ili Jasenovca u Slavoniji." Šta li su to episkopi mislili tvrde i da ne mogu da ostanu bez svojih crkava i manastira? Da li se ostaje bez nekog hrama samo zato što se on nalazi u drugoj državi koja se ne zove Srbija; Republika Srpska ili Republika Srpska Krajina? Da li je SPC danas ostala bez crkava i manastira koji nisu porušeni, a koji se nalaze u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, ili su to još uvijek njene crkve i njeni manastiri? I, naravno, kako riješiti taj problem ako i Hrvati ne mogu da ostanu bez svojih crkava i manastira, a Muslimani bez svojih džamija na prostorima koji pripadaju srpskoj državi? Za svaki slu aj, dvije godine kasnije, na svom redovnom zasjedanju održanom u maju 1996, Sveti arhijerejski sabor je donio sljede u odluku: "Bez obzira na raspad versajske, odnosno Socijalisti ke Federativne Republike Jugoslavije, jurisdikcija Srpske pravoslavne crkve i dalje se prostire na sve pravoslavne na toj teritoriji." Zna i, bila je dovoljna samo jedna re enica da bi SPC i dalje imala sve svoje crkve i manastire u bivšoj Jugoslaviji. Nije li onda logi no pitanje: zašto ta re enica nije izgovorena i ispisana mnogo ranije. Na taj na in bili bi spaseni životi velikog broja ljudi koji su stradali radi postizanja ciljeva postavljenih od strane Srpske pravoslavne crkve.

Ali, nisu crkve i manastiri bili jedino o emu su brinuli srpski episkopi, jer kao što smo vidjeli, i pored onako dramati nih izjava, SPC nije ostala bez njih. Po planu Kontakt grupe trebalo je da se ostane bez ne ega drugog o emu nije bilo umjesno da govore duhovni pastiri. Zato je na naslovnoj strani "Pravoslavlja", u broju od 1. februara 1995. godine, dato objašnjenje ministarstva informacija Republike Srpske u kojem se navodi da bi po planu Kontakt grupe Muslimansko-hrvatskoj Federaciji trebalo da pripadne 100 odsto ruda olova i cinka, 62 odsto boksita, 68 odsto rude gvož a, 100 odsto ležišta žive itd. Zatim, 78 odsto hidroenergetskih potencijala, a pripalo bi joj i 13 gradova koji su se u tom trenutku nalazili u RS. Tu su i ozrenska i kupreška visoravan, koje su Srbima bile bitne zbog dominantnog vojno-strateškog položaja, istih voda i stoletnih šuma. Možda i zbog ovih materijalnih vrednosti, a ne samo duhovnih, episkopi su i svetu i svom narodu odrešito dali do znanja: "Svesno i odgovorno izjavljujemo da emo ra e pristati i da ne živimo, nego da svoj narod, koji vjekovima duhovno vodimo krstonosnim putem Hristovim, izdamo i od njegove današnje i sutrašnje sudbine ruke peremo. Najžeš i me u episkopima vladika Atanasije Jevti u onom svom legendarnom intervjuu na NTV Studio-B, rekao je i ovo: " ast onima koji su poginuli. Daj Bože da sam poginuo. Išao sam do prve linije fronta, i sutra u i i. Daj Bože da me pogodi, bilo šta. Ne što sam sadista i mazohista, nego što ne mogu da podnesem stradanja ovog naroda." Dvije godine kasnije, u avgustu 1994, vladika Atanasije je na svoj herojski na in dao komentar povodom plana Kontakt grupe: "Suverenitet Republike Srpske se mora ostvariti, a dok se to ne desi moramo trpjeti. Neka nas i bombarduju, ali ne možemo potpisati presudu i ne emo prihvatiti karte Kontakt grupe koje predstavljaju novo saka enje srpskog naroda."

Siroti vladika Atanasije Jevti

Što je rat u Bosni više odmicao, postajalo je sve jasnije da se ciljevi ne ostvaruju nimalo asnim i humanim sredstvima. I pored toga što su državni mediji Srbije prikrivali zlo ine i progone nad muslimanskim stanovništvom u Bosni i Hercegovini, u emu su imali iskrenu i zdušnu pomo Srpske pravoslavne crkve, istina je na kraju morala iza i na videlo. Dešavanja u BiH po etkom 1993. godine, rušenje džamija, plja ke, izgoni i pokolj Muslimana, bili su povod za sukobe izme u vladike Atanasija Jevti a i onih sa kojima su se on i još neki zna ajni ljudi iz SPC tokom 80-ih upustili "u jeftinu dnevno-politi ku avanturu", kako je to rekao mitropolit Jovan Dobrica osi , tadašnji predsjednik SR Jugoslavije, koji je još 1991. godine sam predložio "planska preseljenja i razmjenu stanovništva", objasnivši da je to "najteže, najbolnije, ali je i to bolje od života u mržnji i me usobnom ubijanju", valjda nezadovoljan na inom na koji su neki shvatili ovu njegovu ideju, posebno onaj dio o bolnosti, tražio je od vladike Atanasija Jevti a da mu razjasni šta to Srbi rade tamo u Hercegovini (konkretno Trebinju).

Zahtjev za objašnjenjem o hercegova kim dešavanjima vladici nije podnio li no predsednik osi evog ministar Mom ilo Gruba . Na samo sebi svojstven na in, izbjegavši da precizno i detaljno odgovori na pitanje o zlo inima nad muslimanima u Trebinju, vladika je ministru Gruba u rekao: “Vas ne poznajem. Gospodina predsjednika dobro poznajem, kao i on mene. Gospodin predsjednik je u jednoj svojoj izjavi, ne tako davno, rekao da mi iz Crkve ne treba da se bavimo politikom. Zašto gospodin predsjednik sada mene pita u ovoj ne jedinoj sramoti nanijetoj srpskom narodu odozgo, sa Dedinja, Pala i Trebinja? Ko pita sirotog vladiku hercegova kog za bilo šta o srpskom narodu u Hercegovini?”

Odgovor predsjednika Jugoslavije nije trebalo dugo ekati. U svom pismu od 16. februara 1993. godine Dobrica osi se ovako obratio svome kolegi po peru: “Sirotom vladici zahumsko-hercegova kom gospodinu Atanasiju Jevti u, U initi nedostojno djelo, može biti lakomislenost, trenutna slabost i grijeh; hvalisati se takvim inom kako Vi, Siroti Vladiko, u “NIN”-u hvališete svojom hrabroš u za nesavjesnost i dostojnost jednog vladike, odista je i sramota. A sramotu srpskom narodu ne nanosi samo njegova politika vlast sa Dedinja, Pala i Trebinja, kako kažete, nego i crkvena vlast iz vladinanskih dvorova i domova, kako ne govorite. Znamo takvu vlast obojica. Žalim samo što se Vi u monaškoj bogougodnosti ne upita te: niste li i Vi me u takvim grijeshnicima i nesre nicima? Ja bezbožnik, moli u se Tvorcu da se u Vašem srcu mržnja potisne ljubavlju i oholost smernoš u.”

Šampanjac se to io kada su protjerivani muslimani

Sljede a “žrtva” vladike Atanasija Jevti a bio je opet jedan od njegovih nekadašnjih istomišljenika i kolega po peru – Vuk Draškovi . Vladika je prebacio Draškovi u što je podržao Vens-Ovenov plan (1993. godina) za rješenje bosanskog problema... U svom pismu vladika Atanasije je kolegi književniku zamjerio i što uopšte ne navra a u Hercegovinu. Vuk Draškovi mu je odgovorio da su ga neki Hercegovci poslije objavljivanja romana “Nož” i dve “Molitve” proglasili “ludakom”, “ ovjekom noža” i “razbija em bratstva i jedinstva”. Hercegova ki Srbi su svom zemljaku i sunarodniku zabranili i da kao predsjednik SPO-a govori u Bile i i Trebinju i poru ili mu: “Ne dolazi, ne zava aj nas sa bra om Muslimanima!”. Vuk Draškovi je na to odgovorio na sljede i na in. “Onda su ti isti ‘razumni’ i ‘umjereni’ Srbi, odlu ili da zavire u jame, da zakora e u crkve i crkvišta. Tada sam se uplašio. Ne zbog toga što na svetkovine kraj jama (oni su to pretvorili u svetkovine, u vašare) nisu pozivali mene i što su poru ivali i tada da nipošto ne do em, ve zbog toga što sam znao ko su i kuda e ih, tako naglo posrbljene i tako naglo osokoljene njihova naglost da odvede. Nije, u tom ‘preobražaju’, bilo ni eg spontanog i sazrelog. Jednostavno, stizale su ‘ozgo’ i komande o nacionalnom interesu i sva propratna uputstva i oružja. O Svetom Savi su najgrlatije zagangali oni koji ništa o njemu nisu znali, i u odbranu ugroženog pravoslavlja digli se duhovno nepripremljeni ljudi, koji nisu umjeli estito ni da se prekrste i od kojih ve ina nikada ni rukama nije dotakla Jevan clje. Tako se, jedino tako, i moglo desiti sve ono što se desilo i sve ovo što se još dešava. Šampanjac se, ujem, to io i pjevalo se i kolalo do zore, kad su muslimani protjerani iz Trebinja i kad su lagumirane tamošnje džamije.”

Takvo nešto, naravno, nije se desilo samo u Trebinju. Ideju Dobrice osi a o “planskom preseljenju” mnogi su u Bosni prihvatili i sa zadovoljstvom je sprovodili. Muslimani iz Gackog, Draškovi evog rodnog mjesta, doživeli su sudbinu Trebinjaca. I to je bio jedan od razloga, po rije ima Vuka Draškovi a, zbog kojih nije odlazio u Hercegovinu. “Kako da navratim u Gacko, kad ne znam gdje su mi komšije? Ne prihvatam da su raseljeni i da to tako treba. Sa njima je raseljeno i moje djetinjstvo, moji školski dani, moja prva kafenisanja kod Naze, toliki dragi doga aji i uspomene.”

Vuk Draškovi navodno nije prihvatao injenicu da su mu raseljene komšije i “da to tako treba”. Ipak, nikada nije javno reagovao na pri e Dobrice osi a o “planskim preseljenjima i razmjenama stanovništva”. Nikada nije svoga kolegu po peru upitao kako je on to zamislio da Srbe koji ostanu van granica “federacije srpskih zemalja” doseli u tu novu srpsku državu. Da bi se Srbin uselio trebalo mu je napraviti mjesto, a to se moglo samo odlaskom nekog nesrbina. Dirljive rije i o “prvim kafenisanjima kod Naze” Vuk Draškovi je ispisao sredinom 1993. godine. Krajem 80-ih, me utim, Draškovi se zalagao za temeljno preure enje zemlje i rušenje svih “suvišnih i neistorijskih pregrada”. Postavljao je pitanje i sebi i drugima: “Gdje su, do e li do deoba i razlaza, zapadne granice Srbije?” I odgovarao: “One su tamo gdje su srpske jame i grobovi” Hrvatima je poru io da se ne zanose iluzijama da e u slu aju podjele Jugoslavije opstati postoje e avnojevske granice prema Srbiji, a novu srpsku državu protegao je od Kninske do Negotinske krajine. Naravno, teško je povjerovati da je Vuk Draškovi , dok je iscrtavao

granice budu e srpske države, mislio da se one na balkanskim prostorima mogu ostvariti bez nasilja, krvi, pokolja. Ipak, za Vuka Draškovi a se može re i da je uvijek bolje pri ao nego što je radio.

U želji da skine odgovornost sa svog supruga, Danica Draškovi je u jednom televizijskom nastupu optužila pripadnike Srpske garde, paravojne formacije koju su organizovali upravo Vuk Draškovi i Srpski pokret obnove, za masakr po injen nad Muslimanima u Gackom, rodnom mjestu njenog supruga. Kasnije, na vanrednoj sednici Glavnog odbora SPO, sazvanoj zbog svega onog što je izrekla tokom svog televizijskog nastupa, Danica Draškovi je proširila spisak mjesta u Hercegovini u kojima je vršeno nasilje nad muslimanima, pridodavši Gackom i Nevesinje, Trebinje i Fo u. Tvrdila je da bi njen suprug sprije io stradanje muslimana u svom rodnom mjestu da je bio tamo kada se zlo in desio. Posebno je istakla da ti zlo ini nisu bili izazvani, jer na tim prostorima nije bilo ustaških noževa, sukoba, niti je bilo ko vršio pokolje nad Srbima. Rekla je i da je ula neke pripadnike Srpske garde dok su pri ali “o tome kako su silovali 13-godišnju Muslimanku njih 20, pa je onda stavili na tenk i vozili i smijali se kako je od nje ostao samo skelet”.

Mitropolit Nikolaj Mr a

Da li zbog svoje vidovitosti ili pravovremeno dobijenih informacija, vladika dalmatinski Nikolaj je napustio Šibenik malo prije nego što je u septembru 1991. godine JNA po ela da granatira i bombarduje ovaj grad. Vladika dalmatinski Nikolaj Mr a, koga mnogi u Dalmaciji smatraju “ideologom balvan revolucije”, uskoro je od Duha svetoga dobio nova zaduženja. Na redovnom zasjedanju Svetog arhijerejskog sabora održanom u maju 1992. godine izabran je za mitropolita dabrobosanskog i tako postao najviši arhijerej SPC za Bosnu i Hercegovinu. Od tada, mitropolit Nikolaj se pojavio na mnogim zajedni kim fotografijama sa Radovanom Karadži em i generalom Mladi em, a na mnogim sjednicama Skupštine Republike Srpske sjedio je u prvim redovima, poput nekakvog simbola svega onoga što je tamošnje rukovodstvo radilo tokom ratnih godina.

Izjave o izvanrednoj saradnji Srpske pravoslavne crkve i rukovodstva bosanskih Srba, pa ak i o velikoj poslušnosti ovih drugih (“glas Crkve se sluša kao glas najvišeg autoriteta” Radovan Karadži) apsolutno su razumljive uzmemo li u obzir kakva je li nost bio mitropolit Nikolaj. To se najbolje vidi iz rije i njegovog brata u Hristu, mitropolita Amfilohija, izgovorenih povodom otvaranja Duhovne akademije u Srbiju (nekadašnjoj Fo i): “Moram da vam priznam da je bio toliko uporan, toliko istrajan, da tu niko živi nije mogao odoljeti njegovoj istrajnosti i upornosti. Svi smo se dvoumili i to ispovijedam, ne isklju uju i sebe, da li e biti mogu e, da li mi smijemo da u emo u takav jedan rizik u ovim vremenima. On je bio uporan, i uporan, i uporan, i neka mu je hvala na toj njegovoj blagoslovenoj upornosti. Uostalom, i vi da nijeste uporni ne biste vi danas stvorili najdivniju srpsku zemlju, Republiku Srpsku, koja je svjetionik i Pijemont danas cjelokupnog srpstva. Blagodare i upravo toj i takvoj upornosti, a nije udo što vam je Vladika ovakav kad ste i vi takvi koji ste se zajedno s njim ovdje potrudili.”

Kada, koga, zašto i kako treba da ubije pravoslavni Srbin

Kada treba ubijati – Odgovor na ovo pitanje je najlakši, jer nam ga je dao sam Atanasije Veliki, i glasi u ratu. Ubistva po injena u ratu nisu uzimana za grijeh ni sveštenim licima kojima je po kanonima pravoslavlja takvo nešto izri ito zabranjeno. I ne samo to, mnogi od sveštenika ratnika proglašeni su i za svece. Pojedinci, kojima ubijanje ni od ranije nije bilo strano’, zbog u eš a u ratu i borbe za “nacionalne interese” esto su od kriminalaca postajali nacionalni heroji. Željko Ražnatovi Arkan je najbolji primer za to. Vladika Atanasije Jevti je za Arkana jednom prilikom rekao: “Znam ko je Arkan bio: ali on je sada junak i to treba da bude.”

Koga treba ubijati – Odgovor je jednostavan i može se izraziti u samo jednoj rije i – NESRBE (tj. sve one koji nisu Srbi, ali prvenstveno Hrvate, Muslimane i Šiptare). Zbog takvog ponašanja srpskih episkopa neki su komentarisali da redosljed rije i u nazivu “Srpska pravoslavna crkva” u potpunosti odslikava red vrijednosti koji vlada u SPC, tj. da je na prvom mjestu Srpstvo, potom pravoslavlje, a tek na kraju, ukoliko za njega ostane nešto mjesta, hriš anstvo.

Zašto treba ubijati – Za spas sopstvenog života i imovine, pravoslavni kanoni ne preporu uju ubijanje, ak ga i kažnjavaju, ali u borbi protiv “polumjeseca, islamskog agresivnog” (Atanasije Jevti), “za krst asni i slobodu zlatnu”, za “Veliku Srbiju” i za “spas krsta sa tri prsta” nesumnjivo je trebalo ubijati.

INTERESI SRPSKE CRKVE, SRPSKE DRŽAVE I SRPSKOG NARODA (onakvi kakvim ih tumaži SPC) bili su jedini razlozi zbog kojih je pravoslavni Srbin mogao “zakonito” da ubija i da pri tome ne strepi od Sudnjega dana.

Kako treba da ubije pravoslavni Srbin – Precizan odgovor na ovo pitanje daje patrijarh Pavle: “Ni prema neprijatelju NE SMIJEMO POSTUPATI NE OVJE NO. Ako on bude uhvaćen, bezdušno ga MUČITI i MASAKRIRATI, to ni po koju cijenu. Pogotovu nedužne žene, starce i djecu. Ondje gdje se tako” ne postupa, tu nema ni ovdjeka ni junaka. Tu je na djelu zločinac koji junak nikada nije bio niti će biti. A zločinici i zloinstvo nikada ne mogu donijeti dobro nikome, ni sebi, ni svome narodu, nego samo beskonačnu sramotu i nesreću.”

Da li je rat koji su Srbi vodili protiv skoro svih u bivšoj SFRJ, a potom protiv skoro svih u svijetu, zaista bio “odbramben i oslobodilački”? Da li se srpski vojnik borio “viteški i časno”? Da li je “bezdušno mučio i masakrirao” one koje bi uhvatio, ili se ponašao “humanije. I konačno, jesu li ljudi “bogate prošlosti”, koje su pojedini episkopi SPC proglašavali junacima, krstili njihove paravojne formacije i koristili ih kao svoje lično obezbjeđenje, mogli donijeti Srbima i Srbiji ikakvog dobra? Odgovor se sam nameće.

MIHORAD TOMANIĆ : SRPSKA CRKVA U RATU I RATOVI U NJOJ (2.dio)

Opasne akademske igrarije

Dvadeset sedmog juna 1991. godine započeo je rat u Sloveniji koji je potrajao samo deset dana. Posle poraza i poniženja jugoslovenske armije potpisan je sporazum kojim je bilo predviđeno da se u naredna tri meseca jedinice JNA povuku iz Slovenije. Na taj način Slovenci su se otepeili od SFRJ plativši za to mnogo manju cenu nego što su Hrvati i Bosanci uskoro pokazali da plaćaju. Razlog je bio jednostavan u Sloveniji je živelo malo Srba, pa crta i mapa Velike Srbije nisu pretendovali na prostore ove bivše jugoslovenske republike.

U svojoj knjizi "Poslednji dani SFRJ", Borisav Jović, bivši predsednik Predsedništva SFRJ i u to vreme "drugi ovek" Socijalističke partije Srbije, otkrio je šta je tadašnji vojni vrh predlagao za rešenje problema u zemlji: "Organizovati masovne mitinge u Hrvatskoj protiv HDZ-a, BiH di i na noge mitingom 'Za Jugoslaviju', a u Makedoniji i i na koncept mitinga za rušenje probugarskog rukovodstva. I i na masovne mitinge podrške u Srbiji i Crnoj Gori. Zabraniti okupljanja na Kosovu." Naravno, "drugi ovek" SPS-a morao je da se posavetuje sa "prvim ovekom"; "Konsultujem Slobodana Miloševića o planu vojske... On smatra da je sve to dobro, izuzev što Sloveniju treba ostaviti na miru. Samo Hrvatsku treba tretirati." (Kasnije je odlučeno da se i Makedonija "ostavi na miru".) Zajednički cilj vojske i rukovodstva Srbije bio je da se "brane buduće granice Jugoslavije" kao "trajne", a da se Slovenija "isključi" iz Jugoslavije. Zato je jedino rešenje bilo, kaže dalje Borisav Jović, da "intenzivno izbacujemo iz vojske Hrvate i Slovence, da povlačimo vojsku na teritorije koje ćemo definitivno braniti...".

U Srpskoj pravoslavnoj crkvi verovatno su znali za ovakva razmišljanja državnih rukovodstava Jugoslavije i Srbije. Ona su u potpunosti odgovarala maštanjima crkvenih velikodostojnika (i mnogih drugih, naravno) o "ujedinjenim srpskim zemljama". Mada je srpskim episkopima i te kako bilo jasno da je Slobodan Milošević autokrata i da je i dalje "komunjara" (Atanasije Jevtić), oni do jeseni 1991. o komunizmu, boljševizmu, titoizmu i njihovoj pogubnosti za srpski narod skoro da uopšte nisu govorili. Glavne teme duhovnih pastira bili su tada ustaše i genocid nad Srbima u NDH.

U tom periodu na istom zadatku su se nalazili i članovi Srpske akademije nauka i umetnosti. Posle one njihove neozbiljne igrarije iz marta 1991. (trajala je itava tri meseca), koja je pompezno nazvana "Srpski nacionalni savet" i bila zamišljena kao "vrhovna nacionalna institucija koja će zastupati interese svih Srba bez obzira na to gde žive", u septembru su akademici započeli novu igru. Ovoga puta osnovali su Srpski sabor (SS). To je trebalo da bude "udruženje nezavisnih naučnika, pisaca, umetnika i intelektualaca za unapređenje i zaštitu srpskih narodnih interesa". Ujedno, Sabor je trebalo da predstavlja zamenu za SNS, kako reče akademik Pavle Ivić, predsednik SS-a, obećavajući da će se ispraviti greška od pre šest meseci, kada je "osnivanje slične organizacije propalo zbog stranačkih i ličnih antagonizama". Naravno, ni ovo obećanje, kao ni mnoga druga koja su srpski akademici dali tokom devedesetih godina, nije ispunjeno. Sabor je kratko postojao i samo se nekoliko puta oglasio. Ipak, za to vreme je uspeo da obavi jedan značajan projektantski posao – izradio je etničke karte koje su ocrtavale buduće srpsku državu i predao ih Kongresu srpskih intelektualaca održanom u Sarajevu, nedelju dana pred početak sukoba u BiH.⁷¹ Poznato je kako se završila i ova crtačka igrarija.

Ubrzo po završetku rata u Sloveniji, jedinice JNA su iz Srbije ušle u Baranju i odatle sve jače tukle po Vukovaru, Osijeku i Erdutu, dok je avijacija napadala vukovarska sela. Do kraja avgusta, JNA je u potpunosti zauzela Baniju i Baranju, prognavši iz banijskih sela sve Hrvate. Istovremeno, nekoliko stotina tenkova i hiljade vojnika koji su se do tada nalazili na granici sa Hrvatskom ušli su u Istočnu Slavoniju i zauzeli većinu vukovarskih sela, čime je praktično započeo opšti (vazdušni, tenkovski i pešadijski) napad na Vukovar. Ovaj grad je bio okružen barikadama podignutim u okolnim selima u koja su brodovima i kamionima iz Srbije dovožene ogromne količine naoružanja. U Borovom Selu je održan takozvani miting podrške Predsedništvu Jugoslavije za mirno rešavanje jugoslovenske krize, na kome su govorili Vojislav Šešelj i Milan Paroški i podržali odluku o pripajanju tih oblasti Srbiji. U selima vukovarske opštine muškarcima je deljeno oružje i uvežbavani su, a žene i deca su evakuisani u Vojvodinu. U tom periodu najbrojnija srpska paravojska na teritoriji Vukovara bili su Šešeljevi etnici, a najviše ih je bilo stacionirano u Borovom Selu. Upravo tu se 2. maja 1991. i dogodio incident, kada su šešeljevci u dva navrata iz za sede napali hrvatske policijske patrole. To je trebalo da bude znak hrvatskim vlastima da njihova policija nema više šta da traži na tim prostorima. Rezultat je bio 14 ubijenih i masakriranih i 23 ranjena hrvatska policajca." Vojislav Šešelj je kasnije priča da oni hrvatske policajce nisu masakrirali, nego da su od MUP-a Srbije dobili tomposone koji tako jako udaraju da žrtvi od toga ispadaju oči.' (Da li je ova Šešeljeva tvrdnja imala istu ozbiljnost i verodostojnost kao i ona da advokata Nikolu Barovića nije pretukao njegov (Šešeljev) telohranitelj nego da se "okliznuo na bananu"?)

Posle etkom oktobra JNA je krenula i sa jakim topovskim, vazdušnim i pomorskim napadima na Dubrovnik, gađajući i pri tome i njegovo starogradsko jezgro. Sredinom istog meseca zauzet je Cavtat, što je značilo da se JNA nalazi na prilazima već opkoljenog Dubrovnika. Zauzimanje Cavtata ostalo je poznato po slikanju crnogorskih "junaka" u bazenima vila Tereze Kesovije i Gorana Milića, kraćama televizora, zavesa i drugih stvari koje su kasnije budzašto prodavane po Nikšiću i drugim gradovima Crne

Gore. Od tada potječe i izraz "crnogorski pancir" koji je označavao dva povezana pršuta prebačena preko ramena tako da jedan pada preko grudi, a drugi preko leđa.

Za razliku od ranijih redovnih saopštenja povodom brojnih dešavanja, tokom ratnih meseci 1991. godine Akademija se nijednom nije oglasila. SANU je utala kada je započeo rat u Sloveniji, utala je i kada je bombardovan i granatiran Dubrovnik. Ali su zato govorili njeni pojedini članovi. Matija Beković, na primer, u svojoj besedi na Drugom kongresu srpskog ujedinjenja u Nikagu, održanom 5. novembra 1991, rekao je: "...iz oplakivanja gradova koji nisu postradali vidi se ravnodušnost prema hiljadama ljudi koji su pobijeni. Ispada da bi Hitler, da se sklonio u Dubrovnik, bio pod zaštitom UNESCO-a." (Akademik Beković nije precizirao šta bi trebalo činiti da je, na primer, vladika Nikolaj Velimirović ponudio Adolfu Hitleru utočište u Zeti, Studenici ili Hilandar.) Matija Beković nije bio jedini akademik koji se pozabavio problemom Dubrovnika. I Radovan Samardžić, koji je nekada puno vremena provodio u dubrovačkom arhivu i znalački pisao o tom gradu, osetio je potrebu da iznese neka najnovija otkrića svojih poslednjih istraživanja: "Situacija za Dubrovnik nije opasna. To je prostituisani grad hotelijera, gde dolaze američke babe, britanski pederi, glupi Francuzi i nemačke daktilografkinje."

O nasilju srbijskog i jugoslovenskog rukovodstva nad pripadnicima drugih naroda, Akademija nije samo utala. Ona je i utrkivala. I to ljude iz svojih redova, koji su želeli da izraze negodovanje zbog varvarizma iskazanog u bombardovanju gradova na prostorima Republike Hrvatske. U novembru 1991. godine 18 članova SANU uputilo je apel javnosti za mirno rešenje sukoba u Jugoslaviji. U tom apelu izmeću ostalog je stajalo: "Ne verujemo u svrsishodnost ovog rata. Ne verujemo u one koji ga vode. Ne verujemo u one koji ga, svesno ili nesvesno, potpiruju. Ne verujemo u pobeđe koje vode u nove ratove." Međutim, na redovnoj sednici SANU održanoj 23. novembra 1991. godine, Akademija se ogradila od ovog antiratnog apela tvrdnjom generalnog sekretara Dejana Medakovića da on ne predstavlja stav institucije već samo potpisnika. Dakle, institucija, to jest većina akademika mislila je da je taj rat svrsishodan, verovala je u one koji ga vode, verovala je u one koji ga svesno ili nesvesno potpiruju, i verovala je u one tobože dobijene bitke koje su vodile u siguran gubitak rata.

Kada se situacija u Hrvatskoj zaoštrila, i kada je u septembru 1991. hrvatsko rukovodstvo donelo odluku o blokadi kasarni i preuzimanju oružja od JNA, oni koji su "brinuli" o srpskom narodu (a među njima su akademici zauzimali jedno od najistaknutijih mesta) proistigli su grla i ponovo se oglasili. SANU je prvo izdala saopštenje o ugroženosti spomenika kulture (15. oktobra 1991), a potom je 16. oktobra* objavila pismo upućeno svetskoj javnosti. Pismo je naslovljeno "Nekoliko osnovnih činjenica o položaju srpskog naroda u Hrvatskoj". Osim manje-više poznatih detalja, akademici su objasnili i Srbima i celom svetu da "svojom antisrpskom propagandom hrvatska državna vlast nastoji da usmeri međunarodno javno mnjenje protiv srpskog naroda koji živi u Hrvatskoj i protiv Srbije, i da isto dejstvo postigne među etničkim manjinama, neprijateljski nastrojenim prema Srbiji – Albancima na Kosovu, Muslimanima koji žive u Srbiji i Mađarima u Vojvodini." Osnovni zaključak tog pisma glasio je: "...srpski narod (je) došao do vrstog uverenja da njegov život u okviru Hrvatske nije moguć."

Jedan od najupornijih, ali i najkompetentnijih zastupnika teze o nemogućnosti zajedničkog života Srba i Hrvata nesumnjivo je bio akademik Vasilije Krestić. Reč ovog naučnika imala je po tom pitanju posebnu težinu, jer je bio istoričar i ekspert za odnose Srba i Hrvata u Hrvatskoj. "Po mom dubokom uverenju, zajednički život je nemoguć", govorio je 1991. akademik Krestić. "I bilo bi dobro i za hrvatski i za srpski narod kada bi se našla neka mera. Teško je da prognoziramo u ovom slučaju, ali sam uveren da ako to tako ne rešimo imaće permanentan rat." Akademik Krestić je apsolutno bio u pravu. Mada je na čelu i tako je izbegnut permanentni rat. Jedini problem je bio taj što mera nije išla kuda su planirali akademik Krestić i drugi crtači velikosrpskih mapa.

Ali, i da je mera napravljena po želji akademika Vasilija Krestića i njegovih istomišljenika, bilo bi određenih teškoća, jer većina deo srpskog naroda u Hrvatskoj živeo je u velikim gradovima: Zagrebu, Splitu, Rijeci, a ne u krajinama. Akademik je, međutim, imao rešenje i za taj problem: "Znate, to je ono pitanje odnosa 'urbanih' i 'ruralnih' Srba. Ja sam oduvek smatrao da je vrlo važno da, ako već ne možemo zajednički da živimo, izdvojimo delove u kojima je srpsko stanovništvo većinsko. Time se može rešiti i pitanje 'urbanih' Srba. 'Urbani' Srbi, ako ostanu u Hrvatskoj ovakvoj kakva je, nedemokratskoj, ili će postati Hrvati ili će morati otići iz gradova, što se delimično već dešava." Naglasivši da je razdvajanje onaj maksimum za koji Srbi u Hrvatskoj treba da se izbere, akademik Krestić je zaključio: "Ako to nije moguće, postavlja se pitanje možemo li mi uopšte razgovarati o nečemu drugom. Šta će reći taj narod tamo kojem prete uništavanje i iseljavanje? Oni jednostavno ne mogu da prihvate drugo rešenje."

Ja znam da je svaka pomisao na rat gotovo idiotska, ali taj narod je ugrožen, njemu su potrebne veće garantije od onih koje mu se nude u Hagu.”

Dakle, prema zamisli akademika Vasilija Krestića, srpska većina koja je živela po velikim gradovima Hrvatske, i naučila se na lagodonosti urbanog života, trebalo je da započne sa preseljavanjem iz gradova kao što su Zagreb, Split, Rijeka u krajiške vrleti kod svoje srpske braće i da uživa u svim blagodatima tih prostora. Tu bi se, ujedno, oselili i mnogo sigurnije. Ludost jedne ovakve ideje mogla se prikriti jedino opredeljenjem za rat, tj. idejom koja je, kao što reče i sam akademik Krestić, bila “gotovo idiotska”. U ne baš sjajnoj ponudi koju je srpski narod te godine dobijao od svoje duhovne, naučne, umetničke i političke inteligencije, dakle, između ludila i idiotizma Srbi su se 1991. opredelili za idiotizam.

* Ovo pismo je objavljeno 16. oktobra '91. u “Politici”, ali je Dejan Medaković, tadašnji generalni sekretar, a sadašnji predsednik SANU, rekao da je pismo napisano još 9. septembra '91. godine.

Srpski patrijarh podučava britanskog lorda

“Ali vam kažem da će za svaku nekorisnu reč, koju izgovore ljudi, odgovarati na dan suda; jer je reč po svojim rečima biti opravdan, i po svojim rečima biti osuđen (Mt. 12, 36-37),”

U jesen 1991. godine većina uticajnih Srba svojski se trudila da svoj deo posla za dobrobit srpstva i otklonjenja opasnosti obavi na najbolji mogući način. Granatiranjem i bombardovanjem Vukovara oficiri JNA su obavljali poslednje radove na potpunom uništenju tog grada. Rušili su redom, bez obzira na to da li se radilo o bolnici, obdaništu, crkvi, stambenom objektu. Pojam “kolateralne štete” njima je bio nepoznat; jednostavno, cilj napada bio je ceo grad. Na ovakvoj temeljitosti, kakvu su nad Vukovarom pokazale srpske vojskovođe, mogli su samo da im pozavide NATO oficiri tokom agresije na Jugoslaviju. Istovremeno, akademici, naučnici svih vrsta, književnici, pesnici, astrolozi, slikari, bivše kafedžije, zubari i naravno episkopi SPC “bombardovali” su mozgove Srba tvrdnjama da im nema više zajedničkog života sa Hrvatima. Zahvaljujući i prvenstveno njima Milošević je uspeo da nezadovoljstvo stanjem u Srbiji pretvori u nezadovoljstvo stanjem u susedstvu, tj. u republikama bivše SFRJ. Zapravo, nezadovoljstvo je preblaga reč. Harangiranjem masa i napujdavanjem “zlih duhova” (ili “bijesova”, kako je na hrvatskom glasio naziv jednog od dela F. M. Dostojevskog), raspoloženje srpskog naroda je dovedeno na nivo masovne histerije. Na radiju niste mogli slušati pevačice iz Hrvatske, bez obzira na to da li su Srbi ili Hrvati. Na televiziji su išle popularne emisije, poput “Minimaksovizije” u kojoj je voditelj Milovan Ilić Minimaks predsednika Hrvatske Franju Tuđmana nazivao isključivo “Sranjo” Tuđman, uz aplauze i smeh publike. U pomenutoj popularnoj emisiji, Vojislav Šešelj je govorio o klanju Hrvata zaradim kašikama, osvajajućim i simpatijama srbijanskog glasa kojeg tela i sve veći broj poslanika u Skupštini Srbije za svoju Srpsku radikalnu stranku. Ovoj brojnoj ekipi, angažovanoj na modeliranju svesti srpskog naroda, priključio se na kraju i Njegova svetost patrijarh srpski gospodin Pavle i tako celoj toj dobro isplaniranoj akciji dao jedan poseban duhovni pečat.

Na naslovnoj strani “Pravoslavlja” od 1. novembra 1991. godine objavljeno je patrijarhovo pismo lordu Karingtonu, tadašnjem predsedniku Međunarodne mirovne konferencije o Jugoslaviji (u Hagu). Poruka ovog pisma mogla bi se izraziti u dva stava koji glase: “Srbi više ne mogu da žive zajedno sa Hrvatima” i “Delovi Hrvatske moraju biti pripojeni matici srpskog naroda, Republici Srbiji”. Komentar ljudi koji za ovo patrijarhovo pismo nisu znali i kojima smo iz njega citirali pojedine delove obično se sastojao u staroj dobroj frazi da je to “izvađeno iz konteksta”. Da bismo ovakvu jednu primedbu otklonili, pismo Njegove svetosti dajemo u celini. Ne samo zato što nije odviše dugačko već i zbog toga što su u njemu sadržane osnovne ideje svega onoga što je u Srbiji pripremano tokom 80-ih, a što se pokušalo ostvariti tokom 90-ih godina. Bio je to jedan od najznačajnijih i najindikativnijih dokumenata o tom vremenu i stanju svesti i savesti u Srbiji.

Prvi deo patrijarhovog pisma (otprilike jedna trećina) predstavlja kratak istorijski osvrt na stradanje srpskog naroda u NDH za vreme Drugog svetskog rata i trebalo je da posluži kao temeljni osnovni argument Njegove svetosti za sve one zaključke koje će kasnije izvesti. Evo kako taj prvi deo pisma glasi: “Kao vekovni čuvar srpske duhovnosti i srpskog nacionalnog i kulturno-istorijskog identiteta, Srpska pravoslavna crkva je posebno zabrinuta za sudbinu srpskog naroda u ovom prelomnom času. Po drugi put u ovom veku srpski narod je suočen sa genocidom i izgonom sa teritorija na kojima je vekovima živio. Prvi put se to dogodilo tokom Drugog svetskog rata, pod tzv. Nezavisnom Državom Hrvatskom, kvasilinškom i fašističkom tvorevinom nacističke Nemačke i fašističke Italije. Tom prilikom, preko 700.000 Srba zaklano je i umoreno. Srbi su lišavani života i na druge, po pravilu surove, načine u

Jasenovcu i drugim logorima smrti i u brojnim jamama i ponorima. U takvim jamama neki od njih i danas po ivaju, a poneki iz jama izbavljeni još su i danas živi svedoci tog stradanja i pakla. Sve ovo je injeno prema programu stvaranja etni ki iste Hrvatske i zatiranja svih Srba, što je najbolje izložio ustaški ministar bogoštovlja i nastave doglavnik Mile Budak, koji je rekao: ‘Jedan dio Srba emo pobiti, drugi raseliti, a ostale emo prevesti u katoli ku vjeru i tako pretopiti u Hrvate.’

Bitan deo tog zlo ina kog nauma bilo je nasilno pokrštavanje pravoslavnih Srba, što je provodila Katoli ka crkva u Hrvatskoj.

Provo enje tog zlo ina kog plana iznenadilo je ak i specijalnog nema kog poslanika Hermana Nojbahera, koji je na slede i na in izveštavao svoje pretpostavljene: “Recept za pravoslavce ustaškog vo e i poglavnika Ante Paveli a podse a na najkrvavije ratove koji se pamte: ‘jedna tre ina mora se pokatoli iti, jedna tre ina mora napustiti zemlju, jedna tre ina mora umreti!’ Poslednja ta ka programa bila je sprovedena... Na osnovu izveštaja koji su doprli do mene, cenim da je broj onih koji su goloruki poklani, tri etvrt miliona’. Tako su Srbi postali ‘divlja za odstrel’, spiskovi smrti bili su gotovo beskrajni.”

Posle ovog uvodnog dela pisma sledila su tuma enja, uputstva i zahtevi kojima je patrijarh Pavle precizno odre ivao šta “treba”, šta “ne može” i šta “mora” dalje da se ini. Pogledajmo zato kakve su bile poruke Njegove svetosti britanskom lordu i celom srpskom narodu.

“Sa ponovnim proglašavanjem nezavisnosti Hrvatske i izri itim priznanjem njenog predstavnika Franje Tu mana da je tzv. NDH njena prete a u tom navodno neprekinutom hilja dugodišnjem kontinuitetu hrvatske državnosti, zapo elo je novo, a po mogu im posledicama možda i pogubnije stradanje Srba u Hrvatskoj. Ti naši sunarodnici, iste vere i krvi, suo eni su sa slede im kobnim izborom: ili e se oružjem u ruci izboriti za opstanak u istoj državi sa maticom srpskog naroda, ili e biti prisiljeni da se iz te nove Nezavisne Države Hrvatske pre ili posle iseles. Tre eg nema. Za to ih srpska država i srpski narod moraju zaštititi svim legitimnim sredstvima, uklju uju i i oružanu samoodbranu srpskih života i svih srpskih krajina. Teritorije na kojima je srpski narod vekovima živeo i na kojima je aprila 1941. imao etni ku ve inu pre genocida izvršenog nad njim od strane hrvatskih kvinsliških vlasti, ne mogu ostati u sastavu bilo kakve nezavisne Hrvatske, ve sc moraju na i pod zajedni kim državnim krovom sa današnjom Srbijom i svim srpskim krajinama.

Vreme je da se shvati da žrtve genocida i njegovi negdašnji, a možda i budu i, vinovnici ne mogu više živcti zajedno. Posle Drugog svetskog rata niko nije prisiljavao Jevreje da žive zajedno sa Nemcima u istoj državi. Srbi su, me utim, bili prisiljeni da žive zajedno sa Hrvatima, doduše u okviru Jugoslavije kao zajedni ke države u kojoj je Hrvatska bila samo jedna od šest federalnih jedinica. Granice te Hrvatske nisu ni istorijske ni etni ke, nego odre ene voljom Josipa Broza – Tita, vo e komunisti ke revolucije u Jugoslaviji, a Hrvata po narodnosti. Onog trenutka kad su Hrvati proglasili nezavisnost takve Hrvatske, Srbi u Hrvatskoj su, koriste i to isto pravo naroda na samoopredeljenje do otcepljenja, odlu ili da žive u krnjoj Jugoslaviji, odnosno u državi u kojoj e biti matica srpskog naroda. U protivnom, pre ili posle bili bi izloženi zatiranju svog nacionalnog identiteta, svoje vere i imena, a možda i progonstvu i fizi kom istrebljenju. Onima koji su vekovima unijatali i pokrštavali, a u Drugom svetskom ratu i fizi ki zatirali Srbe samo zbog toga što su Srbi i pravoslavni, više se ne može verovati. Tu strašnu istinu treba da shvate i svi dosadašnji Jugosloveni i civilizovana Evropa.

Srpska pravoslavna crkva ovim se ne zalaže samo za istorijska i demokratska prava srpskog naroda ve želi da stane na stranu pravde i istine, univerzalnih i hriš anskih principa, na kojima bi morali da se zasnivaju odnosi me u ljudima i narodima.

Srpska pravoslavna crkva se zalaže za poštovanje interesa hrvatskog naroda, ali da se na isti na in uvažavaju i životni interesi srpskog naroda.

Zalažu i se za ove principe, molimo Vas da se i Vi zalažete za njih, kako bi se došlo do pravednih rešenja i kako ne bi ogrešili duše.

U duhu svoje izvorne misije, Srpska pravoslavna crkva, svi njeni arhijereji, klirici i mirjani, moli e se i mole se Bogu za mir u ovoj napa enoj zemlji.”

Ko je koga naterao na zajedni ki život

U svom pismu iz 1991. patrijarh je objasnio britanskom lordu da su “Srbi bili prisiljeni da žive zajedno sa Hrvatima”, i to u Jugoslaviji ije su granice odre ene “voljom Josipa Broza Tita”, ina e Hrvata, pa još i vo e jugoslavenskih komunista (sve same loše osobine). Zaista, moglo bi se re i da je to bilo po volji Josipa Broza, ali volja jednog oveka sasvim sigurno nije dovoljna za tako krupan posao. U to je tokom

devedesetih mogao da se uveri i sam patrijarh Pavle, kao i svi drugi episkopi Srpske pravoslavne crkve, jer i oni su imali volju da odrede teritorije hrvatske države do u pod zajednički krov sa Srbijom i drugim srpskim krajinama; pa ipak, od ostvarenja te volje nije bilo ništa. Naravno, osim volje jednog oveka potrebno je imati i one koji će tu volju da ostvare, a Josip Broz ih je imao, i to u velikom broju. Te poslušnike i pse i verne izvršitelje svojih želja morao Hrvat je regrutovao uglavnom iz srpskog naroda. Prema tome, Srbi su bili prisiljeni da žive sa Hrvatima, a prisilili su ih Srbi, prvo po volji i pod komandom jednog Srbina (kralja Aleksandra Karađorđevića), a kasnije po volji i pod komandom jednog Hrvata. I to u najvećem broju oni Srbi o svojoj sudbini je patrijarh Pavle brinuo pišući i pismo lordu Karingtonu – Krajišnici, tj. Srbi iz Hrvatske.

Taj posao prisiljavanja Krajišnicima nije bio nimalo stran. Zapravo, mnogi njihovi preci kroz vekove su se bavili zanatom vojevanja, ubijanja i prinuđivanja ljudi da poštuju volju onoga za koga rade. Krajiški i Srbi, kao plaćenici begovog dvora i austrijskog cara (kajzera), svojim vojnim veštinama, a posebno izuzetnom lojalnošću, proslavili su se širom tadašnje Evrope. U svojoj "Istoriji Srba" Vladimir Ćorović kaže da su Krajišnici bili "najbolji deo austrijske vojske" i "odaniji dvoru nego mnogi nemački pukovi" i dodaje da se godinama u jednom popularnom srpskom maršu pevalo i ponavljalo "Neka kaže svijetli car, u smrt ide granari".⁸³

Koliko je krajiškim Srbima taj posao plaćenike vojske "prijavao" vidi se i iz knjige "Pravoslavna srpska crkva" protojereja profesora dr Radoslava Grujića: "A granari voleli su i umreti nego likmetovi ma postati, te su se svagda očajno branili kada su Mađari i Hrvati nastojali da se Krajine ukinu i Krajišnici podvrgnu građanskoj vlasti. Stoga je od 1751. do 1753. preko 100.000 Srba, pod vodstvom svojih viših oficira, otišlo u Rusiju, kada je carica Marija Terezija, da ispuni obećanje dato Mađarima, naredila ukidanje jednog dela Vojničke Krajine po Sremu, Bačkoj i Banatu. (...) U Rusiji su Srbi takođe osnovali Krajinu na obalama Dnjepra, prema Krimskim Tatarima, a nazvaše je Novom Srbijom, današnja Jekaterinoslavka Gubernija, ali se brzo porusiše i izgubiše za srpstvo.""

Josipu Brozu, dakle, nije bilo teško da pronađe one koji će i njega braniti, za njega ubijati i prisiljavati na poštovanje njegove volje, baš kao što su to prethodno činili za austrijskog kajzera i kajzericu, ruskog cara i caricu, i srpskog kralja. Naravno, samo ako ih dobro plati i da im priliku da umesto rala i motike u ruke uzmu sablju, pušku ili mitraljez. Da li rade za katolika, pravoslavca ili komunistu bezbožnika, za njih je bilo apsolutno nebitno. * Jednostavno, oni su bili profesionalci, tj. plaćeni ratnici i uterivači volje onih koji su ih plaćali. Kao što su austrijskom caru pevali pesme, činili su to i maršalu, samo što je ova glasila "Druže Tito mi ti se kunemo". I nisu je samo pevali nego su i popreko gledali one koji nisu hteli da se pridruže pesmi. Pored Krajišnika, najvernije čuvare socijalizma, samoupravljanja, bratstva i jedinstva itd. Tito je ponajviše nalazio među ostalim pripadnicima brdsko-planinskog srpskog pravoslavnog stada sa prostora bivše Jugoslavije, tj. među Crnogorcima i Hercegovcima. Treba li uopšte pominjati ko su bili glavni egzekutori brojnih Beograda za ranog Josipa Broza kada je u oktobru 1944. godine oslobođen Beograd.

Treće, ipak, ima

Tako je, dakle, govorio (pisao) patrijarh Pavle u jesen 1991. godine. Međutim, uskoro se pokazalo da sve što je Njegova svetost u svom pismu rekao da "treba" – nije trebalo, što je rekao da "ne može" – moglo je, a što je rekao da "mora" – nije moralo. Sedam i po godina nakon slanja pisma lordu Karingtonu, 15. marta 1999, u okviru svoje posete Eparhiji zagrebačko-ljubljanskoj a na poziv mitropolita Jovana, patrijarh Pavle je došao u dvodnevnu posetu Zagrebu da i zvanično prizna da "treće, ipak, ima", Tokom svoje posete patrijarh Pavle je svratio i do Franje Tuđmana kojeg više nije nazivao "predstavnikom" nego predsednikom Republike Hrvatske. U razgovoru, predsednik Tuđman se posebno interesovao za stavove SPC o situaciji na Kosovu i Metohiji i o autonomiji tamošnjih Albanaca (patrijarh je posetio Hrvatsku nedelju dana pred početak NATO agresije na Jugoslaviju), na šta je patrijarh Pavle odgovorio da svi ti problemi "treba da se reše mirnim putem i da se nađu najbolja rešenja za sve. Kako to treba konkretno da bude nije stvar Crkve, jer ona u tome nema nadležnosti, već je to stvar političara." Problemi, videli smo, niti su rešeni mirnim putem, niti su nađena najbolja rešenja za sve. U svakom slučaju, da li zato što mu sagovornik nije odgovarao ili iz nekih drugih razloga, patrijarh nije bio voljan da govori o konkretnim načinima rešavanja kosovskog problema. Tako je Franjo Tuđman bio uskraćen za ono ime je patrijarh 1991. postvovao lorda Karingtona: za vrlo konkretna objašnjenja o rešavanju jednog političkog problema. Tokom 90-ih, političke "konkretnosti" bile su stvar i Crkve, a ne samo

politi ara. Crkva je odredila i granice nove srpske države, i sa kojim narodima Srbi više ne mogu zajedno da žive niti da im veruju, objašnjavala da i oružje treba koristiti u ostvarivanju svojih interesa, pa čak i to da Srbija treba da se umeša u rešavanje svih tih problema van svojih granica.

Ko s kim ne može da živi

Tvrde i 1991. godine da sa Hrvatima više nema zajedni kog života i da im se ne može verovati, patrijarh Pavle se nije ograničio samo na Tu manovu hadezeovsku Hrvatsku. Tvrđnje Njegove svetosti imale su opšti značaj i važile “za bilo kakvu nezavisnu Hrvatsku”, i za sva vremena “pre ili posle”. A onda u martu 1999, takođe od patrijarha Pavla, saznali smo da “žrtve” ipak mogu da žive sa “vinovnicima”, pa čak i da im veruju. Prilikom svoje posete Zagrebu patrijarh je Srbe savetovao da se vraćaju u Hrvatsku i da iz nje ne odlaze. Nagovarao ih je na ono na šta ih je Josip Broz, po njegovim rečima, “prisilio” posle Drugog svetskog rata. I ne samo to, Njegova svetost je Srbima (pre)poručio i ovo: “Časno ispunjavajte svoje građanske dužnosti i postupajte savesno po državnim zakonima Republike Hrvatske.”. Dakle, one države koju je sam nekada nazivao “novom Nezavisnom Državom Hrvatskom”,

Šta je patrijarh Pavle imao na umu pokušavajući i 1991. godine da ubedi i nas i lorda Karingtona u nemogućnost zajedni kog života “žrtava” i “vinovnika”? Koga je Njegova svetost podrazumevao pod pojmom “žrtve”? Da li one Srbe koji su u NDH stradali od ustaškog režima? Ako je tako, kako onda ti nesretnici, koji su u trenutku objavljivanja patrijarhovog pisma bili već pedeset godina mrtvi, “ne mogu više živeti” sa nekim? Ili je možda ova patrijarhova poruka bila upućena i Srbima rođenim posle Drugog svetskog rata koje je trebalo ubediti da su i sami “žrtve”? Da li se tu radilo o prenosu krivice i žrtve sa oca na sina, ili je to samo bio književni jezik, stilske figure kojima su, možda, mitropolit Amfilohije i vladika Atanasije Jevtić, ugledni članovi Udruženja književnika Srbije, “obogatili” patrijarhovo pismo?*

Ideja o nemogućnosti zajedni kog života istovanih naroda nije bila nikakva novost i otkriće pojedinih srpskih prvaka s kraja XX veka. Istog su mišljenja bili Adolf Hitler i njegovi nacisti koji su tvrdili da Nemci ne mogu da žive zajedno sa Jevrejima, Slovenima, Ciganima itd., ** kao i Ante Pavelić i njegove ustaše, koji su govorili da Hrvati ne mogu da žive zajedno sa Srbima. Kroz istoriju su ovakve ideje bile prave i odgovarajućim delima – pripadnicima naroda koje su vođe zastupale takve ideje nanosili su velike gubitke drugim narodima. I pored žilavosti, ideja je uvek završavala na smetlištu istorije, a njeni pobornici su se suočavali sa neminovnim porazom i osećanjem stida, ako su za njega uopšte bili sposobni. U ovoj našoj balkanskoj, južnoslovenskoj priči i poražavajućem je delovala činjenica da su jednu takvu ideju, kakvu su zastupali neki od najvornijih krvnika i zločinaca u istariji ljudske civilizacije, prihvatili mnogi ugledni i umni Srbi, pa čak i prvi čovek Srpske pravoslavne crkve, Njegova svetost patrijarh srpski gospodin Pavle.

* Vladika Atanasije Jevtić kaže: “Najviše je Ličana bilo bezbožnika”. (Nin, 6. avgust 1993.)

* Stil pisma navodi na pomisao da su u njegovom sastavljanju velikog udela uzeli mitropolit Amfilohije i vladika Atanasije Jevtić, a da ga je patrijarh Pavle samo potpisao.

* U “Majn Kampfu” Hitler je ovako objasnio razloge svog odlaska iz Beča u Nemačku 1913. godine: “Gadila mi se ta mešavina Čeha, Poljaka, Mađara, Rusina, Srba i Hrvata, i svuda Jevreji”.

Civilizovana integracija u “novu NDH”

Odlazeći iz Zagreba, nakon svoje dvodnevne posete, patrijarh Pavle je uputio poruku “narodu pravoslavno-srpskom u Republici Hrvatskoj”. U njoj je izmeću ostalog i rekao ovo: “Dileme nema oko opredeljenja za poštovanje hrvatskog ustava i zakona, odnosa prema domovini, te jedne civilizovane integracije u hrvatsko društvo, kao i doprinosa da Hrvatska zauzme svoje mesto u evropskim i svetskim integracijama.” “Zatiranje nacionalnog identiteta, svoje vere i imena”, kojima je 1991. godine patrijarh “plašio” Srbe u Hrvatskoj, ponovivši dva puta da se im se to “pre ili posle” desiti ako ne uzmu oružje u ruke i izbore se za ostanak u zajedničkoj državi sa Srbijom, postalo je sada “civilizovana integracija u hrvatsko društvo”. A “nova Nezavisna Država Hrvatska” bila je sada “domovina” čije zakone treba poštovati i raditi na njenom boljitku.

Posle ovakvih poziva upućenih srpskom narodu u Hrvatskoj, nametalo se pitanje da li patrijarh Pavle više nije bio svestan opasnosti kojih je bio svestan 1991. godine i na koje je upozoravao hrvatske Srbe, ili su te opasnosti nestale, i pored predviđanja Njegove svetosti da se srpski narod sa njima “pre ili posle” suočiti. Jer, na čelu hrvatske države bio je isti čovek koji je bio i tokom rata. Bile su iste vojskovođe i iste hrvatske oružane jedinice, koje je patrijarh sam, a o nekim drugim episkopima da i ne govorimo, nazivao

“ustašama”. Bila je ista ona “lukava i podmukla i nikada Pravoslavlju prijateljska Evropa” (re i vladike Atanasija Jevti a) kao garant bezbednosti od nekih “budu ih vinovnika”. Ili, možda, opasnosti ni nisu bile onakve kakvim ih je patrijarh predstavio lordu Karingtonu i srpskom narodu, nego se samo radilo o želji Njegove svetosti da tamošnji srpski narod mobiliše i fizi ki i duhovno za postizanje ciljeva o kojima je, zajedno sa mnogim drugim predstavnicima srpskog naroda, maštala i Srpska pravoslavna crkva. U suprotnom, patrijarhovi pozivi Srbima da se vrate u Hrvatsku, onakvu kakvom je on predstavljao 1991. godine, bili bi pozivi u sigurnu smrt, tj. pozivi jagnjadi da do u me u vukove.

Ko je morao da shvati

Objasnivši lordu Karingtonu i svekolikom srpstvu da se pojedini delovi Hrvatske moraju pripojiti Srbiji i drugim prostorima bivše SFRJ na kojima su Srbi ve insko stanovništvo, i da Srbi (“žrtve”) ne mogu više žive ti sa Hrvatima (“vinovnicima”), patrijarh je upozorio da “tu strašnu istinu treba da shvate i svi dosadašnji Jugosloveni i civilizovana Evropa”. Me utim, uskoro se pokazalo da su patrijarh Pavle i mnoštvo drugih srpskih nacionalnih projektanata bili ti koji su morali nešto da shvate. Da li su oni to zaista shvatili i prihvatili, i da li je patrijarh iskreno mislio ono što je govorio tokom boravka u Zagrebu? Ili je to, možda, bilo samo ponašanje po principu “daj šta daš”? Kada ve od Hrvatske nismo uspeli baš nimalo da odlomimo, neka se bar pravoslavno srpsko stado vrati na tamošnje livade, jer, kao što je patrijarh imao obi aj da kaže, “ ije je stado od njega je i livada”. Ko zna, možda u budu nosti...

Zemlja se i produžila i proširila

Patrijarhove teritorijalne pretenzije prema delovima Republike Hrvatske bile su gotovo identi ne zahtevima pojedinih srpskih politi kih prvaka kao što su, na primer, Vojislav Šešelj i Vuk Draškovi . Razlike su možda postojale tek u ponekom kvadratnom kilometru. Ali, kada je postalo jasno da su to bili samo pusti snovi ljudi jakih na re ima, a slabih na delu, za ijim zanosom se i on poveo (ili možda oni za njegovim), patrijarh je u Zagrebu ispri ao jednu sasvim druga iju pri u od one iz 1991. godine. U svojoj besedi na doksologiji služenoj u hramu Svetog preobraženja, patrijarh Pavle je izme u ostalog rekao: “Na Kosovu sam bio episkop 34 godine. Jednog dana dobijem pismo u kome jedan Albanac, hodža u nekom mestu, piše: Za muslimansku veru neprihvatljiv je princip- ‘dok se jednom ne smrkne drugom ne može da svane’. Ja mu odgovorim da je taj princip neprihvatljiv i za hriš anstvo. Zemlja je Božija dovoljno duga ka i široka da ima mjesta za sve, ako budemo ljudi. Ako budemo neljudi bi e nam tijesna i ako nas bude svega nekoliko.”” Da li zato što se od 1991. godine zemlja malo produžila i proširila, ili zato što su neki neljudi postali ljudi, tek patrijarhu Pavlu krovovi više nisu bili bitni. “Teritorije na kojima je srpski narod vekovima živeo” više i nisu morale da budu “pod zajedni kim državnim krovom sa današnjom Srbijom i svim srpskim krajinama”. Mogle su one sada da ostanu i u sastavu nekakve nezavisne Hrvatske.

Individualna odgovornost – kolektivna mržnja

Pristavši da Hrvatska ostane u granicama koje nisu bile “ni istorijske ni etni ke, nego odre ene voljom Josipa Broza Tita”, patrijarh je tamošnjim Srbima poru io: “Veliko zlo je u ovom ratu zadesilo hrvatski narod, ali i srpski. Mnogi naši sunarodnjaci su u njemu u estvovali. Individua za zlo ine mora odgovarati, ali kolektivitet ne. Žrtava je bilo s jedne i s druge strane.”ss Da li je ovaj zaklju ak patrijarha Pavla važi o samo za ovaj rat ili za svaki prethodni, a posebno za Drugi svetski rat? Da li je mogu e zamisliti nekog srpskog episkopa kako kaže da je u Drugom svetskom ratu “veliko zlo zadesilo hrvatski narod, ali i srpski”? Ili da promenimo red re i, pošto je u tom ratu i broj ano i procentualno stradalo više Srba, pa da bar kažemo da je “veliko zlo zadesilo srpski narod, ali i hrvatski”. Koliko Srba zna broj hrvatskih žrtava u Drugom svetskom ratu i jesu li to sve bile ustaše? I da li bi za zlo ine izvršene u tom ratu trebalo tako e da budu odgovorni pojedinci, a ne “kolektiviteti”?

Ako su zaista odgovorni pojedinci, na emu su se onda zasnivale patrijarhove tvrdnje da srpski i hrvatski “kolektiviteti” ne mogu više zajedno žive ti, i da to nisu mogli ni pre nego što su ih neki (Josip Broz) prisilili na to? Zar zbog tih odgovornih “individua”? I koliko treba da bude takvih “individua” da bi mogle onemogu iti zajedni ki život itavim narodima? Da li se taj broj kod Hrvata tako brzo i tako drasti no smanjio da su Sveti arhijerejski sabor (ve 1995. godine) i patrijarh Pavle (1999. godine) smatrali razumnim da pozovu Srbe na povratak u Hrvatsku da bi radili nešto što je “nemogu e” pa i opasno po život, tj. živeli sa Hrvatima? I kona no, da li je mogu zajedni ki život razli itih “kolektiviteta” i unutar istog naroda? Na primer, Srba komunista i Srba nekomunista, posebno ako uzmemo u obzir tvrdnje nekih srpskih episkopa, naro ito mitropolita Amfilohija i vladike Atanasija

Jevti a, da su komunisti za Srbe bili ve e zlo i od onog ustaško-nacisti kog. Da li bi u svim tim slu ajevima, vo eni patrijarhovim na inom razmišljanja demonstriranim u pismu iz 199], trebalo da zaklju imo da Srbi nekomunisti koji su stradali od Srba komunisti sa ovima više ne mogu zajedno da žive? I treba li i njima preporu iti oružje kao jedan od legitimnih na ina odbrane?

Tokom 90-ih godina, komentarišu i genocid nad Srbima u NDH, srpski episkopi su se bavili isklju ivo va enjem grede iz oka brata svoga, ostavljaju i trun u svom (Mt. 7, 3). Ali, ni tokom ni posle ovog novog rata (1991- 1995), kada je greda bila u našem oku, a trun u njihovom (mereno brojem pobijenih s jedne i s druge strane i brojem porušenih gradova i sela), srpski episkopi su se opet bavili samo okom bratovim. I kao što su hrvatski poglavnici u raspadu “prve” Jugoslavije videli šansu za sebe, srpski voždovi su je videli u raspadu “druge” Jugoslavije. Na in na koji su i jedni i drugi pokušali da tu šansu ostvare, svirepim rušenjima, progonima i ubistvima, onemogu io ih je u tome. Gospod je toliko puta jasno dao do znanja koje metode nikako ne odobrava, no pokazalo se da je ljudska glupost i neposlušnost nepresušna. Da su srpski episkopi svome stadu malo više govorili o stradanju samih Hrvata od ustaških “državotvoraca”, “patriota” i “spasilaca” tokom Drugom svetskog rata, možda bi srpski narod, primetivši sli nosti, svoje “spasitelje” lakše prepoznao i zahvalio im se na ponu enim uslugama. Nažalost, mnogi episkopi to nisu mogli, jer jednostavno – nisu hteli. Zapravo, oni su bili me u najglasnijim idejnim vo ama srpskog naroda na njegovom putu u veliku propast na kraju XX veka. Patrijarhovo pismo jedan je od najo iglednijih dokumenata o tome.

Konzervans zvani Božija re

Posle itanja patrijarhovog pisma lordu Karingtonu i najpovršnijem itaocu neminovno se name u brojna pitanja. Ali, ono osnovno glasi: kako je mogu e da su patrijarhove re i trajale tako kratko? Da u njima nije bilo nimalo “konzervansa” zvanog Božija re , za koju i sam patrijarh esto kaže da je “ve na i da traje za sva vremena”. I koja spre ava da se i ljudske re i, zasnovane na njoj, kvare i trunu onom brzinom kojom se to desilo patrijarhovim re ima iz pisma lordu Karingtonu i gotovo svemu za šta se on u tom pismu za lagao. Da li je mogu e da nešto što je podignuto na temeljima Božije re i bude tako sklono propasti i da se sruši pre nego što je i sagra eno? U Besedi na gori, Isus je rekao i ovo:

“Svaki dakle koji sluša ove moje re i i izvršuje ih, bi e kao mudar ovek, koji sazida ku u svoju na steni. I pade kiša i do oše bujice, i dunuše vetrovi i navališe na onu ku u – i ne pade; jer beše utemeljena na steni.

I svaki koji sluša ove moje re i a ne izvršuje ih, bi e kao ludi ovek, koji sazida ku u svoju na pesku. I pade kiša i dodoše bujice, i dunuše vetrovi i navališe na onu ku u – i pade, i pad njen beše veliki.” (Mt. 7, 24-27)

Na kakvim je to onda temeljima gra ena velika srpska ku a tokom poslednje decenije XX veka? Svoje (i ne samo svoje) zahteve za delovima Hrvatske i tvrdnje da srpski i hrvatski narod “ne mogu više žive ti zajedno” patrijarh je nazvao zalaganjem Srpske pravoslavne crkve ne samo za “istorijska i demokratska prava srpskog naroda” nego i za pravdu, istinu, univerzalne i hriš anske principe. Patrijarh je ak, uz dosta ironije, rekao da se Srpska pravoslavna crkva zalaže i za “poštovanje interesa hrvatskog naroda”. Naravno, onakvih interesa kakve je odredio Njegova svetost sa drugim episkopima SPC. Jedan od tih “hrvatskih interesa” bio je i odvajanje delova Hrvatske i njihovo pripajanje Srbiji i drugim srpskim krajinama. Uzmemo li u obzir iskrenost i istinitost ovih re i, postaje mnogo jasnije zašto se, i pored tobožnjeg zalaganja srpskih duhovnih pastira za visoke hriš anske principe, sve tako jadno završilo i po Srpsku crkvu i po srpski narod.

Srbi kao veleposednici

“Dobar Srbin, to jc kategorija koja danas razmišlja ovako: treba u initi nešto što je korisno za srpstvo kao ce/inu, a ne nešto što bi u svakom trenutku bilo pravedno.” (Bran Crn evi , 1991)

Da bi što ornije do ekali ratne devedesete i da bi ih što bolje podneli, Srbe je trebalo dobro psihi ki pripremiti. Iako se za tu vrstu poslova uvek koriste izuzetno jednostavne metode, * njih ipak mogu kvalitetno primenjivati samo ljudi vi ni re ima, tj. govoru i pisanju. A takvi su, kao što smo videli, ponajviše regrutovani iz “srpskog trolati nog eveta” (UKS – SAND – SPC). Njihov osnovni zadatak bio je da Srbe ubede u odre ene “istine” i da me u njima uklone odre ene “zablude”. Zato, pogledajmo kakve je to “istine” trebalo da sazna srpski narod, i kakvih je “zabluda” napokon trebalo da se oslobodi?

Pre svega, trebalo je razjasniti pravo vlasništva nad prostorima bivše SFRJ. Po tom pitanju me u srpskim vojama vladala je gotovo apsolutna sloga. Razlike su postojale tek u kojem kvadratnom kilometru gore ili dole, zavisno od zahtevnosti pojedinaca. U svom pismu lordu Karingtonu, patrijarh Pavle je jasno dao do znanja da se velik deo hrvatskih prostora mora "na i pod zajedni kim državnim krovom sa današnjom Srbijom i svim srpskim krajinama". U svom apelu od 5. jula 1994. srpski episkopi su poru ili celom svetu da ne mogu da ostanu "bez svojih: Žitomisli a na Neretvi, ili Saborne crkve u Mostaru, ili crkve Sopotnice na Drini, manastira Krke ili Krupe u Dalmaciji, Ozrena ili Vozu e.u Bosni, Prebilovaca u Hercegovini ili Jasenovca u Slavoniji". To su, dakle, bile crkvene teritorijalne pretenzije u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Ni jug (Makedonija) nije bio ništa manje zanimljiv, bar za pojedine srpske arhijereje. Mitropolit Amfilohije je upozorio da "ne treba gubiti iz vida, recimo, da je Makedonija i u balkanskim ratovima i u Prvom svetskom ratu dobila svoju slobodu na kostima srpskih ratnika. Kad kažem srpskih onda mislim da ih je bilo i iz Crne Gore, a naro ito iz Srbije. Makedonija je posijana kostima srpskim, a da ne idemo dublje u tokove koji idu u hramove, u pam enje istorijsko i da se ne doti emo toga da tamo postoji lavovski dio naroda koji i pored sveg pranja mozga i dalje osje a da pripada srpskom stablu. Nije rije samo o Skopskoj Crnoj Gori ve ti tokovi idu do Ohrida... Stoga pitanje Makedonije ne e mo i biti olako riješeno."

Zahtevi episkopa SPC bili su identit ni zahtevima ve ine srpskih politiki h stranaka.

Uze emo za primer program srpskih radikala iz 1991. godine. Evo šta je tada bio jedan od osnovnih radikalskih ciljeva: "Obnavljanje slobodne, nezavisne i demokratske srpske države koja e obuhvatiti celokupno srpstvo, sve srpske zemlje, što zna i da e u svojim granicama imati, pored" sadašnje oktroisane srbijanske federalne jedinice, srpsku Makedoniju, srpsku Crnu Goru, srpsku Bosnu, srpsku Hercegovinu, srpski Dubrovnik, srpsku Dalmaciju, srpsku Liku, srpski Kordun, srpsku Baniju, srpsku Slavoniju, srpski zapadni Srem i srpsku Baranju." Tri godine kasnije, radikalska Velika Srbija primetno se smanjila. U Programu SRS-a iz 1994. nekuda su nestali srpski Dubrovnik i srpska Makedonija. Cilj radikala sada je bila država koja e u svojim granicama imati "današnju Republiku Srbiju, Republiku Crnu Goru, Republiku Srpsku i Republiku Srpsku Krajinu".

Posle dve godine (1996.), po tom pitanju nije došlo ni do kakvih promena. I dalje su pominjane Republika Srbija, Republika Crna Gora, RS i RSK, ali je navedena i "želja srpskih radikala da se ta jedinstvena srpska država nazove Velika Srbija". Ipak, najdirljiviji pasus iz novog radikalskog programa bio je onaj koji se odnosio na Makedonce. Evo kako on glasi: "Ukoliko Makedonci svojom slobodnom voljom odlu e da žive u zajedni koj državi sa svojim najbližim etni kim srodnicima Srbima, prihvatili bismo da se naša zajedni ka država uredi kao moderna federacija.". Dakle, nepokolebivi radikali, za koje su 1991. godine skoro svi bili Srbi i skoro sve bilo srpsko, posle samo pet godina došli su od srpske Makedonije do toga da i Makedoncima priznaju etni ku posebnost (s po etka su to bili Južni Srbi) i da odustanu od "vlasništva nad svojom" Makedonijom.

Ulaskom 1918. godine u zajedni ku državu sa Hrvatima i Slovencima, Srbi su u nju uneli i svoj kapital – Kraljevinu Srbiju* koja je zahvatala manje-više iste prostore kao danas, uz to što je u njenom sastavu bila i Makedonija. Glavni grad današnje Makedonije, Skoplje, bio je jedno vreme i prestonica srednjovekovne srpske države. I pored mogu nosti da na osnovu ovih injenica žestoko zarate da bi zadržali makedonske teritorije, Srbi (tj. njihovi lideri) tog dela "svog" kapitala lako su se odrekli u korist Makedonaca. Ali zato, za ono što nikada nije bilo srpska država (grad Knin, recimo) i što Srbi nisu uneli u zajednicu Južnih Slovena, postojala je spremnost da se prolije mnogo krvi, i svoje a još više tu e, i da se poruše itavi gradovi i sela. Uvažavanje volje i odluke možda još bližih etni kih srodnika, Hrvata i Muslimana (Bošnjaka), nije dolazilo u obzir.

Zbog ovakvih nelogi nosti postavljalo se pitanje: kako je dokazivano da je neki prostor "svojina srpskog naroda"? Koji su se principi poštovali, koji argumenti navodili pri isticanju prava Srba na delove bivše SFRJ? Mada je postojao itav arsenal, dva osnovna principa bila su – istorijski i etni ki. Pri njihovoj upotrebi trebalo se pridržavati jednog veoma važnog pravila koje je glasilo: Isti princip ne važi za sve teritorije nad kojima želite da dokažete srpsko vlasništvo. Nijedan razuman Srbin ne bi se pozvao na etni ki princip dokazuju i da ima pravo na Kosovo, pošto je na najve em delu tog prostora zastupljeno albansko stanovništvo. Tu bismo se pozvali na istorijski princip. Rekli bismo da smo tu imali državu, carevinu ak, i da je Kosovo prepuno pravoslavnih crkava i manastira koji ovakvu tvrdnju sasvim jasno dokazuju. Ako bi nam uzvratili: "Dobro, onda po tom principu vi nemate vlasništvo nad Krajinom, jer

istoriji nije poznato da je na najvećem delu te teritorije ikada postojala država Srbija”, odmah bismo se pozvali na etnički princip i odgovorili da je u pojedinim opštinama Hrvatske (Krajine) srpsko stanovništvo u nadpolovnoj većini.

Zanimljivo je da Rusi, za razliku od svoje malobrojnije i oružano mnogo slabije slovenske braće, nisu imali volje za takve igrarije prilikom zvanog razlaza 5 bivših sovjetskih republika. Oni su odlučili da svoju nekadašnju federaciju rasparaju po šavovima, tj. po granicama koje su im, baš kao i Srbima u Jugoslaviji, iscrtao vođe komunističke revolucije. Naravno, to nije značilo da nesretni Rusi, i pored sve svoje brojnosti, nisu imali dovoljno umnih ljudi, poput Srba, da ih povedu u ostvarenje njihovih nacionalnih i državnih interesa. Ne, oni su samo tri puta premerili pre nego što su pošli da seku. Bilo im je jasno šta bi se desilo da su krenuli stazama srpskih umnika i dali se u posao otkidanja delova drugih sovjetskih republika za koje su smatrali da pripadaju ruskom narodu. Sudbina južnoslovenske braće na kraju XX veka pokazala im je da su bili sasvim u pravu.

Ipak, mora se priznati da su Rusi propustili veliku šansu, bar po kriterijumima srpske inteligencije, jer su za “otkidanja” od drugih imali i te kakvih mogućnosti i opravdanja. Kazahstan, jedna od 15 bivših sovjetskih republika, najbolji je primer za to. U njemu je po podacima iz 1997. godine živelo 16.534.000 stanovnika, od čega su 46 odsto bili Kazasi, a ostalih 34,8 odsto Rusi! * Ako dodamo da se u ovoj republici nalazi i poznati kosmički centar Bajkonur, nije teško zamisliti kakav bi arsenal argumenata upotreбили pojedinci iz SPC, SANU ili UKS prilikom obrazlaganja da neke teritorije “ne mogu ostati u sastavu bilo kakvog nezavisnog Kazahstana, već se moraju naći pod zajedničkim državnim krovom sa današnjom Rusijom i svim ruskim krajinama”. Međutim, ni Rusima ni Kazasima nije se trošilo vreme oko takvih razglabanja, a još manje oko ratovanja. Jednostavno su se dogovorili da granice ostanu iste, a da Bajkonur i dalje bude pod kontrolom Rusije. Na taj način uklonili su sve moguće izvore nesporazuma. Jedan od argumenata upotrebljivanih u raspravama o vlasništvu nad zemljom, mogao bi se izraziti rečenicom: “Mi smo prvi došli.” Njega su isto koristili i albanski naučnici, isti u tome da su na prostore Kosova oni došli pre Srba, tj. njihovi preci (Iliri) pre predaka Srba (Slovena) koji su ih odatle proterali silom. Da bi ovaj argument Srbima delovao što ubedljivije albanski naučnici su ga potkrepljivali i citatima iz dela srpskih naučnika. Na primer, u knjizi protojereja profesora dr Radoslava Grujića “Pravoslavna srpska crkva”, iz 1914. godine, kaže se: “Sa severa Karpatskih Gora spustili su se naši pretci u današnju Ugarsku. Tu su Avari vladali nad njima... Ali već početkom VII veka, ostavivši ponešto svojih saplemenika u Banatu, Bačkoj, Sremu i Slavoniji, otešale se oni od Avara, predoše Dunav i Savu, te se spustiše na Balkansko Poluostrvo. Tu oružanom silom potisnuše starosedeoce (Ilire, koji su potomei Arnauti, i razne polatinjene narode, koje prema germanskom Walchen-Welsche nazvaše Vlasi ma) i nastaniše se po krajevima u kojima mahom i danas žive.”

Dakle, bilo je jasno ko su starosedeoci a ko došljaci na Balkanskom poluostrvu, i kako su se došljaci ponašali prema starosedeocima. Međutim, ovakve tvrdnje zvanice istorije mnogima se meću Srbima nisu dopadale. U svakom slučaju, to je bacalo senku na izričite i безусловne srpske zahteve za vlasništvom nad Kosovom. Ali, i za to je postojao odgovor i “kec iz rukava” koji je trebalo definitivno da pokaže i dokaže šta je ije na ovim našim prostorima i “ko je prvi došao”. Taj kec se zvao “Srbi narod najstariji”, knjiga profesorke dr Olge Luković-Pjanović. Iz ovog dela

može se saznati i to da je kineski jezik “obogaćen prisvajanjem mnogih srpskih reči”, zatim da je po Srbima “dobio ime i današnji Sibir”, a i da je “ogroman procenat današnjih Nemaca” srpskog porekla, samo što su oni to zaboravili. Ipak, jedna od najznačajnijih tvrdnji profesorke Olge glasila je da “Šiptari duguju Srbima zemlju na kojoj žive, ime koje pred svetom nose i polovinu jezika kojim govore”.

Treba li uopšte isticati da je ova knjiga bila izuzetno popularna tokom 90-ih godina i da je kod mnogih izazvala oduševljenje i odobravanje. Isto je reklamirana i prezentovana u javnosti, čemu je svoj pun doprinos dala i crkvena štampa. Tim povodom, u jednom intervjuu, mitropolit zagrebačko-ljubljanski gospodin Jovan dao je ovakav komentar: “Primetni su senzacionalizam i favoriziranje usamljenih autora. Primer takve krajnje neozbiljnosti i neodgovornosti jeste reklamiranje knjige Olge Luković-Pjanović ‘Srbi narod najstariji’ sa epitetom ‘knjiga neoborivih istorijskih dokaza’. Ime su se rukovodili prikaziva i spomenute knjige, ne znam, ali me muči pitanje da li je to u interesu Crkve, i da li ‘Pravoslavlje’ treba da objavljuje sve ono za šta se nudi novac?”

Priča o “svojini srpskog naroda” i pokušaj srpskih vođa da je oduzmu od onih koji su je do 90-ih godina “bespravno koristili” prouzrokovali su najviše krvoprolića, patnji i uništenja na prostorima bivše SFRJ. Tamo gde se brzo odustalo od oružane svojinske rasprave, kao u Sloveniji, stradanja su bila neznatna, a

gde se ta rasprava nije ni povelala, kao u Makedoniji, krvi i rušenja nije bilo. * I ponovimo još jednom ono veoma važno pravilo: Isti princip nije važi o za sve teritorije nad kojima se želelo dokazati srpsko vlasništvo. Ili, kako to re e Olivera Milosavljevi u svom duhovitom, ali jetkom komentaru: “Za Kosovo je jedino istorijski princip bio demokratski, za Srbe u Hrvatskoj etni ki, za Srbe u BiH katastarski, za Dubrovnik su argumenti traženi u kratkoj pripadnosti Hrvatskoj, za Vojvodinu opet etni ki, za Zadar, Karlovac, Vukovar... argumenti nisu ni traženi.”

* Ve smo pomenuli Gebelsovo pravilo o stalnom ponavljanju laži koje na taj na in vremenom postaju “istine”.

* Rasprava o tome iji je kapital bila Kraljevina Crna Gora, da li Srba ili Crnogoraca. još je u toku.

* ak u 7 republika bivšeg SSSR-a Rusa je procentualno bilo više nego Srba u Hrvatskoj: u Belorusiji 13,5%; Estoniji 29%; Kazahstanu 34,5%, Kirgiziji 16,2%; Latviji 32,6%; Moldaviji 13%; Ukrajini 22,2%. (Krajem SO-ih i po etkom 90-ih u Hrvatskoj je živelo oko 12,1 % srpskog stanovništva).

* Ono šta nisu uradile srpske vo e po etkom 90-ih, uradile su albanske vo e po etkom 2001. godine. I opet krv, rušenja, osvete.

Istina, istina, i samo istina

Kada je Srbima objašnjeno šta je sve bilo njihovo u bivšoj SFRJ, prešlo se na otkrivanje drugih zna ajnih “istina”. Jedna od njih bila je i da su drugi zapo eli sve ono što se dešavalo u Jugoslaviji tokom krvavih 90-ih godina, a da su se Srbi samo branili. “Sadašnje vlasti u Hrvatskoj nisu htele da priznaju Srbima kulturnu autonomiju, jezik i pismo, ak ni tamo gde su Srbi u ve ini, ve su pribegle primeni politike sile i oružju. Srbi su se morali braniti od ovakvog državnog nasilja i tako je otpo eo rat, sa svim svojim strahotama”:’ objasnio je patrijarh Pavle. Njegova svetost, kao i mnogi drugi srpski tuma i, pri u je po injao od trenutka koji je bio najpogodniji za dokazivanje ispravnosti postupaka srpske države. Malo kome je padalo na pamet da pomene da je upravo srbijansko rukovodstvo prvo napravilo promenu jednog republi kog ustava u bivšoj SFRJ. Bio je to prakti no “ustavni pu .” Lik stare Jugoslavije nije im se dopadao, pa su prvi krenuli u “plastiku operaciju” i napravili rez na licu zajedni ke države. Kada su drugi, prvenstveno Sloveni i Hrvati, pomislili da i oni imaju pravo da menjaju svoje republi ke ustave i da doteruju Jugoslaviju po svom ukusu, došlo je do definitivnog raspada.

Borave i u jesen 1992. u SAD, vladika Atanasije Jevti je pred ameri kim kongresmenima rekao da on ne negira “izvesna zla koja su po inili Srbi u Bosni i Hercegovini, ali to su bili uglavnom slu ajevi gnevne osvete i izbezumljenosti pojedinaca. Takvih slu ajeva ima i me u samim Srbima, pa je na primer jedan Srbin u Gacku, u raspame enosti, pobio automatom svoju porodicu.” Pet meseci ranije, vladika Atanasije je govorio da je “posle borbe, koliko znamo, u Zvorniku pobijeno oko 400 Muslimana, a uje se da je i u Fo i bilo toga. Nije srpski obi aj da se posle borbe ubija, plja ka, a ini se da ne emo iza i iz ovog rata ista obraza, pa makar je to trebalo i po cenu naših ve ih žrtava.” Tokom boravka u SAD vladika je ube ivao kongresmene i da je “ve ina džamija (u Hercegovini – prim. aut.) ostala netaknuta, samo ponegde su mecima ošte ene fasadc. Muslimani u Trebinju i okolini žive sasvim mirno sa Srbima.”Ove re i vladike Atanasija, kao i mnoge druge koje je izgovorio tokom 80-ih i 90-ih godina, uskoro su se pokazale kao neistinite. U januaru 1993. iz Trebinja je prognano, pobijeno i oplja kano oko 1800 tamošnjih Muslimana, a džamije su porušene.

Još jedna “istina”, koju smo tako e saznali od vladike Atanasija Jevti a, glasila je: Srbi nisu agresori. “To je Jugoslovenska vojska bila agresor, ja to mogu da kažem. Napada Dubrovnik, onda se kukavi ki povu e, a nama ostavi sramotu i tragediju. Isto je uradio Periši (Mom ilo, general) sa Mostarom. Gruvao, tukao, i sad e on da govori da Srbi bombarduju Sarajevo.”“u, Nažalost, ovakva tuma enja vladike Atanasija nisu mogla da zadovolje me unarodnu javnost, a posebno ne one koji su bili bombardovani i granatirani. Oficiri JNA koji su rušili Vukovar, ga ali Dubrovnik, Mostar, Zadar itd. bili su Srbi. Pripadnici dobrovolja kih jedinica koje su deystvovala zajedno sa JNA tako e su bili Srbi. Cevi tenkova i topova JNA nikada se na ratištu nisu okretale protiv srpskih jedinica, nego su im bile pomo i podrška. Nijedan grad u Srbiji i Crnoj Gori od njih nije stradao, ali su zato u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini stradali mnogi. * *

* U “Srpskoj re i”, broj od 10. maja ’93. godine, data je izjava Dragana Rogojevi a, lana Glavnog odbora SPO iz Loznice: “Dame i gospodo, rekao bih nešto u vezi ta ke li 2 dnevnog reda. Radi se o situaciji u opštini Zvornik. Nekad jedno od najbogatijih mesta u Bosni i Hercegovini, gde je pre ovog rata živelo 70% muslimanskog življa, bilo je izloženo napadima vojske JNA.

Šešeljeve, Arkanove i ostalih vojski. Epilog je stravičan. Izmasakrirano je i pobijeno, sada čete se zaista zgranuti. izmeću u 4.500-7.000 Muslimana! Ljudi su baceni u jame, buldožerima zakopavani, porušene su džamije, preživjelo muslimansko stanovništvo je opljačkano i proterano!” Tako će, iz svjedočenja jedne Srkinje iz Zvornika saznajemo da se dva dana pred zvorničku operaciju, koju su 8. aprila '92. izvršili JNA i srpski dobrovoljci, ništa nije naslućivalo. Međutim, otac joj je iz Srbije poslao poruku da se nešto sprema i da se skloni, pa je otišla kod svoje sestre u obližnji selo. (“Vreme”, 15. novembar '93. godine).

*Osim na samom početku, u BiH nije “gruvala i tukla” JNA, nego tzv. vojska Republike Srpske. Ali, i ona se izrodila iz Jugoslovenske narodne armije i od nje sve preuzela-od teškog naoružanja do bivših Titovih oficira, sa generalom Mladićem na čelu.

Za šta ne znam to i ne postoji

U štampi Srpske pravoslavne crkve strogo su se pridržavali pravila da je i utanje na inubeivanje. Ili, bolje reći preutkivanje. Naravno, preutkivanje zločina i zlodela koje su izvršili pripadnici srpskog naroda bez obzira na to da li su oficiri i vojnici JNA ili pripadnici srpskih paravojnih formacija. Od 24. avgusta, kada je započelo besomučno uništavanje Vukovara, pa sve do 18. novembra 1991, kada su jedinice JNA nad njim uspostavile kontrolu, u “Pravoslavlju”, novinama Srpske patrijaršije, ovaj nesretni grad nijednom nije pomenut – tek u broju od 1. decembra 1991. objavljena je samo jedna fotografija ispod koje je kratko pisalo “episkop slavonski Lukijan u ruševinama hrama Sv. Nikole u Vukovaru”. Ko ga je srušio, kako, zašto, nije pisalo.

Ipak, patrijaršijski list nije mogao u potpunosti da ignoriše patničku sudbinu Vukovara. Tri godine nakon uništenja grada, u “Pravoslavlju” se pojavio tekst povodom objavljivanja jedne knjige posvećene deci Vukovara. Naslov tog članka je glasio “Umirao je u mukama”. Pomenivši da je Vukovar kao naseljeno mesto poznat od pre 770 godina, autor članka je nastavio: “Za sve te silne godine života Vukovar je doživio, preživio i upamtio mnogo toga, dobrog i lošeg, lepog i ružnog, ali je iz svega izlazio i uvek ostajao nadasve lep, ponosan i znamenit. Tako sve do 1991. godine, fatalne, kataklizmične. Telo Vukovara od trinaest hiljada lepih kuća, ulica prepunih drveća i cvetnih parkova nije odoleo pljusku od gotovo milion i po ubilačkih projektila svih vrsta i veličina. Ako ima pakla na zemlji, tu je tad bio. Jedini put od svoga postanka srušen je do temelja, prestao stvarno fizički da postoji.”¹⁰² I pored svega, po mišljenju pisca članka, bilo je razloga za optimizam: “Ova knjiga je svojevrsan rodendanski poklon deci dosad obnovljenih osnovnih škola svome gradu. Povodom druge godišnjice oslobođenja grada ova deca su iz svoje duše i najistijeg srca svojom rukom, preko pera i kista, ovaplotila svoja najplemenitija osećanja i darovala ih kao melem, utehu i nadu svom najvoljenijem Vukovaru.”

Ovako je patrijaršijski list “istinito” informisao svoje vernike o stradanju Vukovara. Grad je, dakle, umirao. Nije ubijan, kasapljen. Nijednom rečenicom se ne daje do znanja ko je ispalio onih milion i po granata, ko je srušio 13.000 kuća. Nigde se ne pominju imena srpskih generala koji su najviše učinili na “doterivanju” ovog grada. Ne pominje se ni u ovom ni u bilo kojem drugom tekstu u “Pravoslavlju” da je čak i vojvoda Šešelj, poznat po zastupanju radikalnih metoda u rešavanju problema, smatrao pogrešnom odluku da se Vukovar “razori do temelja”. Ali se zato pominje da je Vukovar “oslobođen”. Hiljade ljudi koji nisu bili njegovi građani i koji su tri meseca svirepo bombardovali, granatirali i napadali građane Vukovara, u novinama Srpske patrijaršije, baš kao i na Miloševićevoj televiziji, proglašeni su “oslobodiocima”.

“Asni izuzetak” koji potvrđuje pravilo

Rat koji se tokom 1991. godine vodio na prostorima Republike Hrvatske, po mišljenju vladike Atanasija Jevtića bio je “ne samo prljav rat nego takav rat da smo ostali i poraženi i obraza koji ćemo teško oprati, osim asnih izuzetaka”.¹⁰³ I pored toga, crkvena štampa i srpski episkopi nisu se upuštali u detaljnije opisivanje zlodela koje su u Hrvatskoj počinili pripadnici JNA i srpskih dobrovoljačkih jedinica. (Detalji su bili rezervisani za zločine nad Srbima.) Umesto toga, pribegavalo se preutkivanju, ponekada potpunom, a ponekada delimičnom. U ovom drugom slučaju, obično se koristila rečenica tipa: I Srbi su činili zla, ALI... Dakle, uvek je postojalo jedno veliko, magično ALI iza kojeg je dolazilo nekoliko mogućih varijanti. Najčešća bila je da su sve započinjali oni drugi, a da su se Srbi samo pravednički branili, a ponekada i svetili u stanju gneva i izbezumljenosti. (Videli smo da vladika Atanasije nije negirao “izvesna zla koja su počinili Srbi u Bosni i Hercegovini, ALI to su bili uglavnom slučajevi

gnevne osvete i izbežumljenosti pojedinaca”). Tako e, detaljna pri a o zlo inima po njenim od strane Srba izbegavala se i navo enjem “ asnih izuzetaka”, tj. retkih, pojedina nih (tako bar vladika Atanasije tvrđi) slu ajeva iskazane ljudskosti.

Evo jedne pri e o “ asnom izuzetku” koju smo uli od vladike Atanasija Jevti a. “Dakle, izuzetak: u selu kod Skradina. Strateški je bilo nemogu e ostaviti ga. Selo je bilo uglavnom hrvatsko. Pucali su na njih svi. I žene i babe. Uhapsili su i jednu trudnicu. Pritr ao je Lozni anin, srpski borac. Žena pada u nesvest, u histeriju. Bila je verovatno u devetom mesecu. Uzima je na ruke, zove kola da je voze u Benkovac da se porodi. Žena dolazi k sebi. Pljuje ga: etni e. A on joj kaže: Smiri se, treba da se porodiš. Verovatno je danas živa, i ona i dete.”

Nije teško pretpostaviti kakav je utisak vladika Atanasije želeo da ostavi pri om o asnom srpskom borcu. Ipak, ispod tanke površine pri e o asti prosijavalo je sve ono što je vladika pre utao i o emu nije hteo da govori. Pre svega, napadnu to selo nalazilo se u Republici Hrvatskoj i ve inski je bilo hrvatsko. Kažemo napadnuto selo, jer je srpski borac iz Loznice morao da pre e koju stotinu kilometara da bi iz Srbije došao do ku nog praga onih koji su tu živeli. (Skradin se nalazi petnaest kilometara severno od Šibenika.) Dakle, nisu stanovnici tog sela došli do Srbije i Loznice njemu u posetu, nego on njima. I to još nepozvan, bar s njihove strane. Zatim, može se zaklju iti i da je za budu u veliku srpsku državu trebalo uzeti i ono što nije bilo srpsko, poput sela koje se pominje u pri i. (“Selo je bilo uglavnom hrvatsko.”) Po re ima (general)-episkopa Atanasija Jevti a, razlog je bio strateške prirode. Me utim, najviše zbunjuje i izaziva nedoumice kriterijum po kojem je vladika Atanasije postupak Lozni anina proglasio i “ asnim” i “izuzetkom”. Ako je ovo bio “ astan” potez, kakav bi se postupak mogao nazvati “normalnim”, a kakav tek “ne asnim”? I ako je takav jedan postupak bio “izuzetak”, kakvo je onda bilo uobi ajeno ponašanje srpskih boraca prema hrvatskim trudnicama?

Ali, hajde da pokušamo zamisliti kako bi glasila pri a vladike Atanasija Jevti a da je kojim slu ajem bilo napadnuto neko selo u Srbiji, a da je u tom napadu u estvovao, po mišljenju nekog katoli kog biskupa, i “ asni hrvatski borac” iz Siska na primer. Bio bi to, svakako, ustaški napad na ono što Hrvatima nikada i ni po kom osnovu nije pripadalo i ne pripada. Bilo bi postavljeno i pitanje: šta traže neki na stotine kilometara od svojih domova i napadaju one koji tu vekovima žive i ija su tu vekovna ognjišta. A da je tek “ asni borac iz Siska” uzeo na ruke neku trudnu Srpkinja i povezao je do bolnice, bilo bi to licemerje, tobožnja humanost, jer da nije dolazio odande odakle je došao i ova Srpkinja bi se porodila normalno i ne bi morala da zajedno sa meštanima u estvuje u herojskoj borbi za odbranu svog sela. Pljuvanje u lice došljaku iz stotinama kilometara udaljenog Siska, i vrisak “Ustašo!”, verovatno bi bio veli anstven postupak srpske heroine dostojan Kosovke devojke.

Uostalom, evo kako je vladika Atanasije, u istom intervjuu na NTV Studio B, govorio o opkoljavanju i napadima na srpska sela u Bosni: “Da ne govorim o bežanju naroda iz Bosne. Meni e iz Vareša do i 20 žena sa decom na rukama, jer su opkoljena srpska sela od Paraginih HOS-ovaca. Traže hitno iseljavanje, ina e e da ih likvidiraju. Šta radi vojska?” (. pitao se vladika Atanasije. Kao što smo videli, prilikom opkoljavanja onog hrvatskog sela u Hrvatskoj vladika nije pitao šta radi vojska. Selo je trebalo osvojiti (vladika bi verovatno rekao “osloboditi”), jer “strateški je bilo nemogu e ostaviti ga”. Dakle, u prvom slu aju, kada su srpski borci hteli da u u u hrvatsko selo, vojska nije trebalo da interveniše, jer je vladika to opravdavao “strateškim” razlozima. U drugom slu aju, kada su hrvatski borci hteli da u u u srpsko selo, vojska je trebalo da interveniše, jer vladika nije nalazio nikakva opravdanja za namere HOS-ovaca, aponajmanje “strateška” opravdanja.

Pošto je bio književnik (baš kao i njegova bra a justinovci – mitropolit Amfilohije i vladika Irinej Bulovi), vladika Atanasije Jevti je dobro poznao magiju izgovorene i napisane re i. Znao je da upotreba sinonima, pa ak i pogrđnih re i, igra zna ajnu ulogu pri ube ivanju slovesnog stada da smo “mi” dobri, a da su “oni” loši, ili bar lošiji od nas. Zato je u svojoj pri i o asnom srpskom ratniku rekao da su na srpske borce pucali svi, “i žene i babe” S druge strane, u jednom pismu u kome je objašnjavao šta se dešava na hercegova kom ratištu, vladika je druga ije nazvao srpske žene u godinama: “Svakodnevno ima mrtvih i ranjenih, me u kojima su i stare žene, nenaroužano i nezašti eno srpsko stanovništvo.” Na ravno, ovde je mogla do i i re “starice”, ali “babe” ne bi bilo umesno. Zarad postizanja odre enih efekata vladika je esto bivše komuniste nazivao komunjarima, Jugoslaviju nazivao Tugoslavijom, Titoslavijom, vremena Brozove vladavine brozomornim vremenima (kovanica Miodraga Bulatovi a) itd.

Sve su to, dakle, bile male tajne velikih majstora propagande sastavljene od dosetki, prikrivanja,

poluistina i laži. Ali, na žalost srpskog naroda, ni ovakva majstorstva nisu mogla odlučiti uticati na tokove srpske istorije i kod Boga izdejstvovati bolju sudbinu za Srbe. Iako su patrijarh Pavle, mitropolit Amfilohije, vladika Atanasije i mnogi drugi, kojima je reč kod Srba bila koliko-toliko važna, skoro punu deceniju neumorno ubeđivali nesretno srpsko stado u njegova istorijska i etnička prava nad određenim livadama, Bog je stvari drugačije vrednovao. Bilo je dovoljno saslušati priču vladike Atanasija o “nasom ratniku” da bi nam postalo jasno kakav će biti ishod rata u Hrvatskoj. Bog je, čini se, pomoć pružao na osnovu volje iskazane da se nešto odbrani. To je bio i najbolji kriterijum za procenu šta je rečije. Zar je moglo biti sumnje kome će pripasti selo koje brane svi meštani, pa čak i starice i trudnice, a oružano daleko nadmoćnijim napadima pomažu i došljaci iz stotinama kilometara udaljenih mesta.

Sloba za Vensa, SPC i Babi protiv

Početkom novembra 1991. sazvano je vanredno zasedanje Svetog arhijerejskog sabora zbog, kako stoji u obrazloženju, “donošenja važnih odluka”, Episkopi SPC nazvali su te dane sudbonosnim danima stradanja srpskog naroda i “borbe za slobodu i dostojanstvo pred pretnjom novog genocida u ratu koji je izazvala hadezeovska Hrvatska”.¹ Duhovni pastiri su podsetili sve pravoslavne Srbe da “naša sveta Pravoslavna crkva dopušta jedino odbrambeni i oslobodilački rat kada je on, uprkos našem zalaganju za mir, i protiv naše volje nametnut, a apsolutno odbacuje svaki zavojevački i nepravedan rat, pri čemu se srpski vojnik, kojega treba da krasi tradicionalno dostojanstvo i junaštvo, mora boriti viteški i časno, ne kaljajući i zločinima i nepravdom svoj i narodni obraz”.²

Početkom 90-ih pojedinci u SPC su i javno pokazivali spremnost za rat. Septembra 1991, kod manastira Komogovine u Hrvatskoj (između Gline i Kostajnice), budući vladika mileševski Filaret slikao se držeći mitraljez u ruci. Na toj fotografiji, koja je obišla ceo svet, uz oca Filareta bio je i jedan od srpskih akademika – Rastislav Petrović, dokazujući tako metaforično da su Srpska crkva i Srpska akademija zajedno krenule u državotvornu avanturu koja će Srbe skupo koštati. Mnogo se govorilo i o tome kako je mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije na Petrovdan 1991. od Cetinjskog manastira “napravio kasarnu”, tj. dozvolio pripadnicima Arkanove Srpske dobrovoljačke garde da naoružani učestvuju u njegovu. * Pominjan je i Božić 1992. kada se mitropolit Amfilohije, “oklećući” Arkanovim ljudima u maskirnim uniformama, poput nekog afričkog ili latinoameričkog banana diktatora, štitio od zagovornika autokefalnosti Crnogorske crkve. Željko Ražnatović nije pružio zaštitu samo mitropolitu Amfilohiju. Njegovi ljudi su obezbeđivali i patrijarha, zbog čega je vladika Atanasije Jevtić jednom prilikom morao da zamoli Arkana da patrijarha “ostavi na miru”. Inače, Željko Ražnatović je govorio da je najveći miljenik Patrijaršije i da je njegov vrhovni komandant lično patrijarh Pavle. Sa sobom je uvek nosio sliku sv. Nikole na kojoj je stajao patrijarhov potpis.”

Za još jednog mladog, ratobornog oveka patrijarhova reč je bila izuzetno važna (tako je bar tvrdio) – za Milana Babića, lidera krajiških Srba. “On saosjeća sa svima nama”, govorio je Babić za patrijarha, “ali nam i uliva snagu da izdržimo. U mene su se duboko urezale njegove riječi i da ‘treba da činimo koliko možemo, ali ne manje od toga. Ako činimo dobro i Bog će nam pomoći.’ Gdje god u Krajini prenesem narodu te riječi, narod ih prima kao veliko ohrabrenje i podstrek.” Patrijarhov stav iz 1991. godine o nemogućnosti zajedničkog života “žrtava genocida i njegovih negdašnjih, a možda i budućih vinovnika”, Babić je u potpunosti prihvatio, beskompromisno se zalažući i za definitivnu podjelu Hrvatske na srpski i hrvatski deo.

Pred prve parlamentarne izbore u Srbiji, decembra 1990. godine, Milan Babić je dao javnu podršku Slobodanu Miloševiću. Tada mu je, osim patrijarhove, bila važna i reč srpskog vođe. “Kada smo mi smogli snage da se dignemo?” pitao se Babić. “Kada se digla Srbija iz poniženja, onda smo se digli i mi. Ko je najviše učinio da se podigne Srbija? Slobodan Milošević. Prema tome, sve je logično. Taj koji je podigao Srbiju, taj je nama pružio garanciju, moralnu. (...) Zato smo odlučili da mu pružimo javnu podršku, i uvereni smo da nismo pogrešili.”

Ali, posle samo tri meseca, u martu 1991, Milan Babić je shvatio da je ipak pogrešio. Predizborno obećanje Slobodana Miloševića, “svi Srbi u jednoj državi”, bilo je samo “udica” za brojne srpske naivce. U Karaorovu, sa hrvatskim predsednikom Franjom Tuđmanom, Milošević je dogovarao nešto sasvim drugo. “Milošević mi je tada, pokazujući na mapi koje će dijelove Krajine prepustiti Hrvatskoj, rekao da će njemu za uzvrat Tuđman pomoći u politici kojim eliminaciji Ante Markovića.”

Ipak, uzrok konačnog razlaza Milana Babića i Slobodana Miloševića bio je Vensov plan. Krajem novembra 1991. godine Savet bezbednosti je podržao inicijativu srbijanskog i jugoslovenskog

rukovodstva da se na teritoriju Hrvatske pošalju snage UN. Na taj način osiguravala se prednost koju su tokom ratne 1991. stekli krajiški Srbi, a izbegavalo se dalje angažovanje JNA. Svako dalje angažovanje zahtevalo je sve ve u mobilizaciju Srbije, a po re ima Borisava Jovi a to je bilo “potpuno kontraproduktivno za našu politiku”. Dakle, bio je to strateški interes, jer se dobro znalo da e uskoro uslediti još krvavija dešavanja u Bosni i Hercegovini. I pored ogromne oružane nadmo i, Srbiji bi bilo veoma teško da deluje na dva fronta.

Milan Babi je kasnije pri ao da mu je Milošević otvoreno predlagao da prihvati specijalni status za Srbe u Hrvatskoj pa da ih ve jednom “otka i”. “Tako je rekao šef Srbije. U ime Srbije. Rekao je: ‘Pa da vas otka imo.’ Tom prilikom gospodin Milošević mi je rekao da jedino Srbija – misle i pri tom samo na moravsku Srbiju – ima šanse da bude država, a da e sve ostalo progutati mrak. Tada sam bio zgranut zbog dvije stvari. Prvo: kako on tako olako prepušta mraku veliki dio srpske narodne teritorije van Republike Srbije. Drugo: kako uopšte može da kaže meni da e me progutati mrak. Još nešto: sve to je tako mirno izrekao da i u ovom asu osje am uznemirenost od tih njegovih rije i.”

I pored ovakvih upozorenja, Babi je odlu io da se suprotstavi Milošević u i da odbaci Vensov plan. Po tom planu, objašnjavao je Milan Babi , JNA je trebalo da se povu e iz Krajine, da se razoruža teritorijalna odbrana, da policija ima samo naoružanje koje se nosi o boku, zna i pištolje, i da se sastav policije vrati na nacionalnu strukturu koja je bila pre po etka sukoba. Sve je to za Babi a bilo apsolutno neprihvatljivo. Ali onda je Milošević organizovao sednicu Predsedništva SFRJ na kojoj je itava ekipa političara i generala davala sve od sebe da ubedi Milana Babi a i prisutne predsednike krajiških opština da prihvate Vensov plan. Na tom zadatku posebno su se istakla dvojica generala koji e u bosanskom ratu voditi glavnu re . (Znali su da e uskoro do i i njihovih pet minuta.) Babi je to ovako opisao: “O plakanju generala Mladi a i Kukanjca na toj sednici da i ne govorimo. Ne plakanju zbog odlaska vojske, ve što ja ne dajem saglasnost na Vensov plan.”

Ova sednica je, s malim prekidima, trajala dva dana i dve no i, Babi u praktično nisu davali ni da odspava, dok su drugi odlazili da se odmora a onda se vra ali da nastave posao, “Kada bih tražio prekid sjednice da se malo odmorim, gospodin Borisav Jovi bi takvu mogućnost isključivao, uz obrazloženje da odmah poslije ove sjednice slijedi sjednica Savjeta bezbjednosti, što se poslije pokazalo kao neistina,” Kada je sednica napokon završena (bezuspešno), iscrpljeni Milan Babi je odspavao na stolici u Birou Krajine, koji se nalazio na Terazijama br. 3,

Zbog ovakve Babi eve tvrdoglavosti, na kakvu nije bio navikao kod svojih saradnika, Milošević mu je 8. januara 1992. godine poslao oštro pismo u kojem se izme u ostalog kaže: “Smatram se obaveznim i odgovornim da izrazim neslaganje sa Vašim stavom da ne želite zaštitu teritorija od strane mirovnih snaga UN na osnovu plana Sajrusa Vensa, (“.) Narod ne treba da podnosi žrtve zbog samoljublja nijednog političara. (“.) Vi svojim stavom zahtevate da se rat produži. Ako biste nastavili sa takvom politikom, gurnuli biste u smrt mnoge građane širom Jugoslavije, (“.) Pomo Srbije narodu Krajine ne e ni u miru biti dovedena u pitanje, ali građani Krajine treba da znaju da ste svojim postupcima izgubili svako naše poverenje i da ubudu e za odnose sa vlastima Republike Srbije moraju delegirati ljude kojima e narodni interes biti iznad li nog političkog prestiža.”

Osim što je bio tvrdoglav, Babi je bio i dovoljno drzak* da neprikosnovenom Milošević u odgovori, tako e u formi otvorenog pisma: “Za razliku od Vas koji mislite da samo jedan ovek može da odlu uje o sudbini srpskog naroda u ovom odsutnom i dramati nom vremenu, u vremenu u kome se on bori za opstanak, ja smatram da ne postoji li nost, ma kako ona ina e sposobna bila, koja može i smije ponijeti teret takve istorijske odgovornosti. Srpski narod nije svodljiv ni na sve svoje istorijske veličine – on predstavlja to, ali i mnogo više od toga.”

Naravno, Vensov plan je na kraju ipak bio prihva en. Dan posle Nove (1992) godine, u prisustvu Sajrusa Vensa, u Sarajevu je potpisan sporazum o prekidu vatre izme u Hrvatske i JNA. Prema tome, znalo se ko me u Srbima kosi, a ko vodu nosi. A Babi a što se ti e, koji mesec kasnije, u julu 1992. godine, kada ve nije moglo re ima, smekšavanje njegove tvrde glave sprovedeno je na na in koji se (bar u njegovom slu aju) pokazao najdelotvornijim – fizi kim nasiljem. Grupa benkovskih policajaca brutalno ga je napala, prilikom ega mu je teško povre ena glava, a pukle su mu i obe bubne opne. “” Tako je bivši predsednik bivše Republike Srpske Krajine podelio sudbinu i naroda i “države” za koje se bezuspešno borio.

• Na konstataciju novinara da je Arkanovim pla enicima dozvolio da na Petrovdan '91. naoružani u u Cetinjski manastir, mitropolit Amfilohije je odgovorio: ”Taj šlagvort oko Arkana slušam neprekidno,

Prije svega. ko sam ja da prije im bilo kome da do e na Cetinje? Cetinjski manastir je otvoren za svakoga, Arkan je Zeljko Ražnatovi iz Rijeke Crnojevi a! Koji je Crnogorac dolazio na Cetinje bez oružja?!” “Oružje se nekada ostavljalo pred ulazom u Manastir..”, prokomentarisao je novinar. “Crnogorci su ostavljali oružje pred crkvom”, istakao je mitropolit i upitao i sebe i druge: “A ko je spreman danas da razoruža Crnogorca!? Je li to dužnost mitropolita?” (NIN, 17. februar 1995). * Vladiци Atanasiju Jevti u Milan Babi “nije bio simpatičan”. To je bila mala slika i prilika Miloševića”, govorio je vladika, ali je ipak poštovao činjenicu da je Babi “osetio nevolje tog (krajiškog) naroda”. (Borba, 14-15. mart 1992).

Po etak kraja sna o Velikoj Srbiji

Redovna zasedanja Svetog arhijerejskog sabora sazivaju se jedanput godišnje izme u Vaskrsa i Duhova. Vanredna zasedanja, pak, mogu se sazvati na inicijativu Svetog sinoda (crkvene vlade), ili kada najmanje polovina arhijereja podnese pismeni zahtev i odredi temu o kojoj e se raspravljati. Od decembra 1990, kada je izabran novi patrijarh SPC, svake godine je održavano po jedno vanredno zasedanje, po pravilu posle redovnog. Izuzetak je bila 1992. godina. Te godine održana su dva zasedanja od kojih je jedno održano pre redovnog, ve u januaru. * Razlog je bio prihvatanje Vensovog plana od strane srbijanskog i jugoslovenskog državnog rukovodstva. Ovo prihvatanje je praktično zna ilo priznanje postojeh ih “avnojevskih” granica Hrvatske i kraja sna o stvaranju velike države srpskog naroda. U aprilu 1992. mitropolit Amfilohije je zaključio, iako se zalaže za ujedinjenje svih srpskih zemalja, da e ta šansa verovatno ponovo biti propuštena, kao što je bila propuštena i 1918. godine.”

Sa vanrednog zasedanja Sabora održanog 16. i 17. januara 1992. izdato je saopštenje u kome se kaže da je srpski narod ve pola veka “politički razdrobljen i izdeljen neprirodnim granicama koje rasecaju njegov živi organizam”. “Njih je isplanirala komunistička Internacionala, ostvarila neofašistička i ustaška okupacija, a utvrdila i produžila – protiv volje srpskog naroda – Titova komunistička diktatura preko svog izrazito antisrpskog AVNOJ-a”. “Zbog toga, ni Srpska pravoslavna crkva, ni srpski narod nikada nisu priznali veštačke i nelegitimne ‘avnojevske’ unutrašnje granice ustanovljene, bez istorijskih ili etničkih osnova, samovoljom komunističke gerile u uslovima okupacije i građanskog rata.”

Kao što se vidi, državne granice koje su postojale me u Srbima na južnoslovenskim prostorima bile su glavna tema vanrednog saborskog zasedanja 1992. godine. Po mišljenju episkopa one su bile “neprirodne”, a krivaca za njihovo planiranje, ostvarivanje, utvrđivanje i produžavanje bilo je mnogo. Naravno, krajnji krivci za poluvekovnu političku razdrobijenost i izdeljenost srpskog živog organizma bili su komunistički i “izrazito antisrpski AVNOJ”. Iz ovih saborskih stavova jasno se vidi na koji način je vrh Srpske pravoslavne crkve tokom 90-ih godina ubeđivao svoj narod u neke “istine”. Neupućeni bi mogli pomisliti da na južnoslovenskim prostorima Srbi nikada nisu živeli izdeljeni “neprirodnim” granicama, sve dok nije došla komunistička Internacionala i isplanirala ih, a drugi se potrudili da ih ostvare. Međutim, istina je bila sasvim drugačija. Srbi su na tim prostorima oduvek živeli izdeljeni, tj. Srbin iz Knina, na primer, nikada nije živio u bilo kakvoj srpskoj državi, ni do komunističke Internationale, a ni posle nje.

U istom saborskom saopštenju i sami episkopi su rekli da je srpski narod 1918. godine “u novostvorenu zajedničku državu Južnih Slovena uneo svoje dve, do tada samostalne države, Srbiju i Crnu Goru”. Međutim, ključni problem je bio u tome što su duhovni pastiri želeli da srpski narod iz te zajedničke države više iznese nego što je uneo. Pomenimo opet da nesretni Knin (i ne samo on) nije bio ni u jednoj od te dve samostalne srpske države. Treba reći i da je 1939. godine (znači, pre AVNOJ-a) spajanjem savske i primorske banovine s gradom i kotarom Dubrovnikom formirana Banovina Hrvatska koja je bila veća od “avnojevske” Hrvatske. Taj posao su obavili Dragiša Cvetković, predsednik vlade Kraljevine Jugoslavije, i Vlatko Maček, predsednik Hrvatske seljačke stranke. Teško da se i za jednog od njih dvojice može reći da je bio “komunistički gerilac” i da je taj posao obavio pod uticajem komunističke Internationale.

Zaključak cele ove priče o granicama bio je stav srpskih episkopa da “ni Srpska pravoslavna crkva ni srpski narod nikada nisu priznali veštačke i nelegitimne ‘avnojevske’ unutrašnje granice ustanovljene, bez istorijskih ili etničkih osnova”. Ali, da li je episkopsko “nikad” iz januara 1992. godine značilo “baš nikad”? Prisetimo se još jednom odlaska patrijarha Pavla u Zagreb (1999. godine) i njegove rečenice upućene Srbima u Hrvatskoj da “dileme nema oko opredeljenja za poštovanje hrvatskog ustava i zakona, odnosa prema domovini, te jedne civilizovane integracije u hrvatsko društvo, kao i doprinosa da Hrvatska

zauzme svoje mesto u evropskim i svetskim integracijama”. Da li i posle toga vrh Srpske pravoslavne crkve ne priznaje “nelegitimne ‘avnojevske’ unutrašnje granice” koje su, uzgred rečeno, sada postale “spoljašnje”?

U svakom slučaju, po etkom burne 1992. episkopi SPC su celom svetu dali do znanja da “nije pogodbe sa nosiocima vlasti u Srbiji, koja nema mandat da istupa u ime celog Srpstva, ili sa organima jugoslovenske federacije, ili sa komandujućim strukturama jugoslovenske vojske ne obavezuju srpski narod kao celinu, bez njegove saglasnosti i bez blagoslova njegove duhovne matere, Pravoslavne srpske crkve”. IH Uskoro se, međutim, pokazalo da je i ova tvrdnja srpskih duhovnih pastira bila samo jedna u nizu netačnih koje su izrekli u poslednjoj deceniji XX veka. Naime, Slobodan Milošević je dobio mandat da istupa u ime celog Srpstva, ili preciznije rečeno uzeo ga je, a da mu pri tome nije ni na pamet palo da za to zatraži saglasnost naroda, a još manje blagoslov “duhovne matere, Pravoslavne srpske crkve”.

Dvadeset devetog avgusta 1995. godine u Beogradu su se sastali Slobodan Milošević i Radovan Karadžić i potpisali dokument kojim je predsedniku Miloševiću dato pravo da u Dejtonu pregovara u ime svih Srba. Tom sastanku prisustvovao je i patrijarh Pavle i na taj dokument stavio i svoj potpis.

Ovaj postupak Njegove svetosti, baš kao i neki prethodni i potonji, izazvao je negodovanja u vrhu Srpske pravoslavne crkve. Do još većih neslaganja pošlo je nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Dvadesetog decembra 1995. godine agencija Beta je objavila vest da je najmanje deset episkopa SPC pozvalo patrijarha Pavla da napusti svoj položaj zato što je potpisao dokument kojim je Radovan Karadžić ovlastio Slobodana Miloševića da u Dejtonu zastupa interese bosanskih Srba. Revoltirani vladika Atanasije Jevtić tim povodom je podneo neopozivu ostavku (po ko zna koji put), ali su ipak uspeti da ga ubede da od nje odustane. * Odustalo se i od zahteva za povlačenje patrijarha Pavla sa dužnosti. Međutim, na vanrednom zasjedanju Sabora održanom 21. i 22. decembra 1995. godine potpis Njegove svetosti proglašen je nevažećim. U saborskoj odluci se kaže: “... s obzirom da je svetosavska, mirotvorna uloga Njegove Svetosti patrijarha G. Pavla, isključivo kao svedoka i pomiritelja braće, prilikom potpisivanja dokumenta, pri dogovoru narodnih predstavnika od 29. avgusta ove godine, zloupotrebljena i pogrešno protumačena, to Sveti arhijerejski sabor njegov potpis na taj Sporazum smatra nevažećim i za Crkvu obavezujućim, ograničujućim i se od njegovih posledica”

* Drugo vanredno zasjedanje održano je u decembru.

* Njegova ostavka (ili “dobrovoljno povlačenje sa položaja i službe eparhijskog arhijereja, iz zdravstvenih razloga”, kako je to sam vladika nazvao) prihvaćena je na vanrednom zasjedanju Sabora u septembru '99. godine. Neki zlonamernici su primetili da je Slobodan Milošević opstajao na vlasti sve dok je vladika Atanasije Jevtić bio u službi i borio se protiv njega, a kada je vladika otišao, za godinu dana se raspao i “rasklimatani presto upropastitelja srpskog naroda” (citat-vladika Artemije).

Šta bi Sloba bez srpske intelektualne elite

Ali, da se vratimo u 1992. godinu. Sa relativnim smirivanjem situacije u Hrvatskoj, pažnju građana Srbije ponovo su pošli da zaokupljaju problemi u sopstvenoj kući. Ti problemi sada su bili i veći i brojniji, a postojalo je i ogromno nezadovoljstvo zbog neostvarenih želja vezanih za Hrvatsku. Spas iz izlaza iz te situacije Milošević je pronašao na isti način kao i prethodne (1991.) godine – interesovanje svojih građana ponovo je skrenulo sa problema u Srbiji, koristeći i stvarajući probleme u nekoj susednoj jugorepublici. Ovoga puta za to mu je poslužila Bosna i Hercegovina. Najveću pomoć u obavljanju tog posla Slobodan Milošević je ponovo dobio od “srpske intelektualne elite”. Krajem marta 1992. godine u Sarajevu je održan Kongres srpskih intelektualaca na kome se razgovaralo na temu “Jugoslovenska kriza i srpsko pitanje”. Prema pisanju štampe, na ovom “veličanstvenom skupu” učestvovalo je oko 500 “najuglednijih srpskih intelektualaca”. Akademik Pavle Ivić, predsednik Srpskog narodnog sabora, pozdravio je Kongres i “predao etničke karte koje su izrađene kada je stvoren Srpski sabor”. Akademik Dobrica Čosić, koji je tokom 80-ih godina govorio o ugroženosti srpskog naroda ne samo na Kosovu nego i u drugim delovima Jugoslavije, a u BiH posebno od Muslimana, nije prisustvovao ovom kongresu. Ali je zato poslao pismo u kome je objasnio da se “uvažavanjem istorijskih iskustava i sadašnjeg stanja među nama, moramo što pravednije razdeliti i razgraničiti sa Muslimanima i Hrvatima”, jer su “Srbi raspadom Jugoslavije primorani da pronađu državno-političku formu rešenja svog nacionalnog pitanja” Dobrica Čosić je rešenje video u “federaciji srpskih zemalja”. Po njegovom mišljenju, u tu federaciju nije trebalo da uđu “svi Srbi”, nego “sve srpske etničke oblasti”. Pošto je jedan broj Srba morao da ostane van granica te srpske federacije, Dobrica Čosić je još ranije predložio rešenje i za taj problem “planska preseljenja i razmena stanovništva”. Bio je svestan da je to “najteže, najbolnije, ali je i to bolje od života

u mržnji i međusobnom ubijanju”.” Na ovom kongresu srpski intelektualci su usvojili Deklaraciju u kojoj je iznet zaključak da je jedino rešenje za Bosnu “trodelna zajednica u kojoj će Srbi suvereno stati na svoje meće”.

Samo nedelju dana nakon ovog skupa započeo je rat u Bosni i Hercegovini. Slobodan Milošević je mogao da odahne na duže vreme, jer je bilo izvesno da će ratna dešavanja u BiH biti krvavija i trajati duže od onih u Hrvatskoj. Ovaj rat omogućio je Miloševiću i drugim “patriotama” da sve one koji bilo šta kažu protiv njega i njegovog režima nazovu izdajnicima, nepatriotama, narodnim neprijateljima. Jer, kome je do prieteljske ekonomiji, demokratiji, političkim razlikama dok se trudimo da “odbranimo” svoj narod u Bosni? Bosanski rat je imao i jednu mnogo važniju ulogu – da opravda ogromnu inflaciju koja je poslužila Miloševiću i politici koja vrhušci da najviše i deo srpskog naroda temeljito opljačkaju. Narod je uglavnom pletao i trpeo. Jedni zato što su mislili da se tu zaista vodi borba za srpske nacionalne interese, a drugi što su se plašili da strahote iz Bosne ne preplivaju u Srbiju. Jedna od najčešće izgovaranih rečenica u to vreme glasila je: “Uti, nek smo mi samo živi i zdravi. Vidiš šta se dešava u Bosni.”

Naravno, “mozgovna pomoć” stizala je Slobodanu Miloševiću i iz crkvenih redova. Poput patrijarha Pavla, koji je 1991. ustvrdio da za hrvatske Srbe “treće nema”, nego ili oružje u ruke ili put pod noge, tako je i glavni i odgovorni urednik “Pravoslavlja” Dragan Terzić tvrdio da bosanski Srbi “ne žele da žive u džamahiriji sličnoj Libiji i da bi oni pod vlašću mudžahedina imali isti status koji imaju hrišćani u islamskim zemljama, tj. bili bi robovi, što su već iskusili tokom petovekovne islamske okupacije”.¹³² U “Pravoslavlju” od 15. marta 1992, dakle tri nedelje pred početak rata u Bosni, teolog Božidar Mijačević je objasnio patrijaršijskog lista da određivanje pravog značenja pojmova “rat” i “mir” nije tako jednostavno. “Stvar je mnogo komplikovanija. Nije sve što miruje dobar mir, i nije sve što ratuje zao rat. Može mir, kao takav, da bude zlo, a može rat, kao takav, da bude dobro – zavisno od sadržaja kojim su jedan i drugi fenomen ispunjeni.” “Ako je mir, ili težnja za njim, ispunjen nepravdom”, onda je on “kloaka i establišment dušegubstva i bogogubstva, ali i temeljac mnogih socijalnih nedarova i osunovarenosti.” (Upravo na takav mir pozivali su episkopi SPC Srbe u njihovim međusobnim sukobima tokom 90-ih godina.) Posle ovakvih tumačenja, srpski narod je mogao mnogo spremnije da dočeka sva iskušenja koja su uskoro usledila.